

צ'בזטי מזהר"ן
קמא

דף קיט::

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה רעא

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(חי"מ שמו שמה)

ליקוטי

ההתקשרות, ותיכף ומיד נתעלם, כי אח"כ נתפרדין ונתרחקין, כי עדיין היא אמורה עליו עד ההופה. נמצא שבשעת השידוך נתגלה אור האחדות שלהם שהיה עד עתה בהעלם, ותיכף ומיד נתעלם כנ"ל, בבחי' **והחיות רצוא ושוב** כנ"ל. ובשביל זה שוברין כלי הרים בשעת התקשרות השידוך, כי כתיב (שם) **והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק**, "פירוש כאור היוצא מן החרסין [2], דהיינו הניצוץ שיוצא בשעה ששוברין כלי הרים שהוא רק לפי שעה. י"ע"כ בשעת התקשרות השידוך שאז אור האחדות שלהם נתגלה בבחי' **רצוא ושוב** כנ"ל, ע"כ שוברין כלי הרים, זה מרמז על סוד **והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק** כנ"ל: "וועיין עוד טעם על זה לעיל בסי' ס' [3] ובליקוטי תניינא בסופו [4]:

רסו [5] **דע**י שמימות בהמות וחיות בלא זמנן, הוא ע"י שאינן נזחרין במצות סוכה כראוי. כי סוכה בחינות אמא דמסככא על בנין (תיקונים ד"ג) [6] בחינות **אם לבינה תקרא** (משלי ב.). וזהו בחינות ההבדל שבין גדר אדם לגדר בהמה, כמו שארז"ל (ברכות יוד) **ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו** [7], שעשה לה דדים במקום בינה, אבל הבהמה יונקת מדדי בהמה למטה. וזהו ההפרש שבין גדר אדם לבהמה, שהאדם יונק מדדי אדם שהוא במקום בינה, בחינות **אם לבינה תקרא** בחינות סוכה, אבל הבהמה יונקת מדדי בהמה שהם למטה. ועל כן כשפוגם במצות סוכה, אזי נופל מבחינות דדי אדם שהם במקום בינה, בחינות סוכה, ואזי נופל לבחי' דדי בהמה, ויונק משם. נמצא שיונק משפע של הבהמה, ועל כן יונק את חיותם, ועל ידי זה הם מתים, על ידי שנוטל מהם את השפעתם. ולפי הפגם שפגם בסוכה, כן הוא נפילתו, וכן נוטל את השפע של הבהמות, וכמו כן גורם מיתות הבהמות והחיות. וזהו בחי' **ולמקנהו עשה סוכות** (בראשית לג) כי הסוכה הוא בשביל מקנהו כנ"ל:

גם העוסקין בבנין מוזיק להם, כמשרז"ל (סוטה יא) כל העוסק בבנין מתמסכן [8], כי צריך לבנות הבית בחכמה ושכל, ואזי אין מוזיק לו הבנין ואזי ראוי לו לבנות בית, כמו שכתוב (משלי כד) **בחכמה יבנה בית ובתבונה יתבונן**² **ובדעת חדרים ימלאו**, [9] (כי יש לו מקום להכניס השפע). אבל כשבונה בלא שכל, אזי מוזיק לו, ועל כן מתמסכן, כי זה עונשו על שפגם בחכמה, כי היה ראוי לו לבנות הבית בחכמה כנ"ל, ועל כן עונשו שמתמסכן, שזה בחינות פגם החכמה, בחינות **חכמת המסכן בזויה** (קהלת ט). ועל כן על ידי הסוכה שהיא בחי' שכל, בחינות **אם לבינה כנ"ל**, עייז יכול לבנות בית, בבחי' **בחכמה יבנה בית וכו' כנ"ל**: **וזהו** בחי' (שם [10]) **ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית כנ"ל**:

וזהו בחי' שבועות, כי שבועות וסוכות הם אחד, כי התורה יוצאת מבינה שהיא בחי' סוכה כמ"ש (משלי א) [11] **ואל תמוש תורת אמר, בחי' אם לבינה** שהוא "בחי' סוכה כנ"ל:

רסה רסו רסז רסח רסט ער רעא

וע"כ תיכף אחר סוכות הוא שמחת תורה, כי מבחי' סוכה משם יוצאת התורה. נמצא על ידי שנכנסו בסוכה, נעשים כעצמם בבחינות התורה, כי משם יוצאת התורה כנ"ל. ואז מתחלת התורה שהוא בראשית, בחינות בית, היינו בית דבראשית, בחינות **ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית כנ"ל**: **וזהו** בחי' **סוון** [12], שאז הוא זמן מתן תורה, ר"ת **ויעקב נסע סוכותה**³ **ויבן לו בית וכו' כנ"ל** [2]:

רסז⁴ [22] **שבועות** הוא רפואה להריאה, כי ה' כנפי ריאה כנגד ה' חומשי תורה (תיקון כה [23]). ובשבועות מקבלין התורה יכולין לקבל חיות חדש:

רסח [24] **כשאין** האדם מסתכל על התכלית, למה לו חיים. והנה הנפש מתנגעת תמיד לעשות רצון יוצרה, וכשרואה שאין האדם עושה רצונו ית' ח"ו אזי היא מתנגענע כ"מאוד לחזור לשרשה, ומתחלת להמשיך עצמה להסתלק מגוף האדם, ומוזה נחלה האדם, על ידי שנחלש כח הנפש, ע"י שממשכת עצמה ממנו מחמת שאין ממלא רצונה, כי היא"ו רוצה רק שיעשה רצון המקום ב"ה: ומה שהאדם חוזר לבריאותו על ידי רפואות, הוא מחמת שהנפש רואה שזה האדם יכול לכוף עצמו לעשות היפך תאוותו ורגילותו. כי הוא מורגל באכילת לחם ושאר מאכלים, ועכשיו כופה תאוותו ומקבל רפואות וסמים מרים בשביל בריאותו. ומחמת שהנפש רואה שהוא יכול לכוף תאוותו בשביל איזה תכלית, ע"כ היא חוזרת אליו, כי היא מצפה שיכוף תאוותו בשביל התכלית האמיתית, לעשות רצון יוצרו ית':

רסט [25](לשון רבינו ז"ל) **מדירת** הצדיק ניכר מעשה הדור, וסימן לדבר, **והיא יושבת תחת תומר** (שופטים ד), ואחז"ל (מגילה יד) מה תמר אין לו אלא לב אחד אף ישראל כן. (ע"כ לשונו ז"ל):

ער [26] **כמו** שיש התעוררות מאדם לחבירו, כגון כשרואין שאחד אומר בקשות וסליחות בהתעוררת⁵ כלב נשבר, אזי חבירו מתעורר ממנו ג"כ, כי מתעורר מחבירו ומתחיל להסתכל על עצמו, ונתעורר ג"כ, ומתחיל לומר ג"כ בקשות בהתעוררת⁶ הלב, כמו כן יש אצל האדם עצמו ⁷בהתעוררות מיניה וביה, שמתעורר מתוך דברי עצמו, דהיינו שאומר בקשות ותחינות בהתעוררות וצועק וי לי, ובתוך כך נתעורר מזה ומתחיל להסתכל על עצמו היכן אני, ומי צועק כך, הלא וי לי, לי ממש, ומתחיל שנית לצעוק וי לי, לי דייקא. ואף שבתחילה נדמה לו כאילו ג"כ אומר באמות כראוי, עכ"ז אח"כ רואין ההפרש בין קודם לאחר כך והבן:

רעא [27] **צריך** שיהיה להאדם עזות דקדושה כמבואר בכמה מקומות. כמ"ש (אבות פ' ה) הוי עז כנמר, וכמובא לעיל [28], ואפי' נגד הרב בעצמו צריך שיהיה לו עזות, שיעיז פניו לדבר עמו כל מה שצריך, ולא יתבייש [29]. וזה שאחד מקורב יותר, הוא רק ע"י שיש לו עזות

^[1] בדפדפ"ר ופירש"י

^[2] עיין תגינה יג: ופרש"י שם וביחזקאל א' יד

^[3] בדפדפ"ר כאן הוא סיום התורה וסיום חלק א' של הלקוטי מוהר"ן וההמשך

^[4] והוא הוספה של מוהר"רית בתקפא.

^[5] מוהר"רית בתקפא

^[6] תורה ס' אות ח' [דף עג.].

^[7] תורה צ' תגינא [דף מ.].

^[8] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו ועיין חיי מוהר"ן סימן נו כתי"ר רבינו שנמצא ושייך לתורה זו. ועיין שיש"ק ח"ב סימן רעט כשנכנס רבינו לדור בברסלב היתה שם מחלת בהמות ואז אמר תורה זו עוד עיי"ש סימן רעה כיצד נשתלשלה אמירת התורה. עוד עיין חיי מוהר"ן סימן נו ולק"ה מלוה א' מובא בשיש"ק ח"א סימן פח.

^[9] במשך הנחל מהדרי' תש"ן ותשס"ג– טעם שמייתות. (וראה גם ריש תורה מא שנשמש תיבת ריקודי, כי במהדורה מנוקדת ראשונה של משך הנחל עשו תיבה ראשונה כותרת וכשהחזירו במהדורה שניה שם נשמטה התיבה לגמרי וכאן נשמטה ותיקנו טעם במקום דט)

^[10] הקדמת התיקונים בדפים שלנו דף ב:

^[11] תהלים קג ב'

^[12] עיין שיחות הר"ן אות ס'

^[13] גם בדפדפ"ר יתבונן, בתרלז ומתורלו- יתבונן (כלשון הפסוק)

תורה אור

יחזקאל א (יד) וְהַיְיֹמוֹת רָצוּא וְשׁוּב כְּמִרְאֵה הַקּוֹץ:

תורה רסו

משלי ב (ג) כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך: תהילים קג (כב) בְּרִכִּי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה וְאֵל תִּשְׁכַּחֲךָ לְ גִמּוּלָיו:

בראשית וישלח לג (יז) וַיַּעֲקֹב גָּסַע סַפְתָּה וַיָּבֶן לוֹ בֵּית וַלְמִקְנֵהוּ עֲשֶׂה סֶכֶת עַל פֶּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סֶכֶת: ס משלי כד (ג) בְּחֻכְמָה יִבְנֶה בֵּית וּבִתְבוּנָה יִתְבּוֹנֶן: (ד) וּבְדַעַת תִּדְרֹם וְיָלָא כֹּל הָאֵן יָקָר וְנָעִים:

קהלת ט (טז) וְאֶמְרָתִי אָנֹכִי סוּבָה חֻכְמָה מִגִּבּוֹרָה וְחֻכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה וּדְבָרָיו אֵינֶם נִשְׁמָעִים:

משלי א (ח) שִׁמְעַת בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ וְאֵל תִּשַׁח תּוֹרַת אֲפִיקָ:

תורה רסט

שופטים ד (ה) וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת תֶּמֶר דְּבֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית אֵל כְּמֵר אֶפְרַיִם וַעֲזָרוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט:

^[1] בדפדפ"ר ותורלו- הוא, ומתורלו- היא (בתקפא גיטין מחוק ולא ברור ובברגר היא)

^[2] גם בדפדפ"ר ותורלו- לבריאותו, ומתורלו - לבריאותו

^[3] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו

^[4] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו

^[5] בדפדפ"ר ובהתעוררות, בתורלו- בהתעוררת, ומתורלו- בהתעוררות

^[6] בדפדפ"ר בהתעוררות, בתורלו- בהתעוררת, ומתורלו- בהתעוררות

^[7] בתורלו- התעוררות

^[8] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו

^[9] תורה כב אות ד' ח' תורה ל אות ח' תורה קמו

^[10] אבות ב' ח' לא הבישן למד וברכות סג: אם נבלת וכו'

^[11] עיין סנהדרין צב.

^[12] הערה זו נמצאת כבר בדפדפ"ר

^[13] בראשית לג ה"ל

^[14] ומשלי ו' כ'

^[15] בתורלו- בסי'

^[16] **צ"ל** **סיון ביד ואז כי כן מבואר בש"ע אה"ע סי' קכו סעיף ז' ור"ל בפסוק זה מרומז ענין סיון שני פעמים כי ויעקב נסע סוכותה ר"ת סיון חיינו הו"ו יוד של ויעקב, כי הוא אינה משרש התיבה ע"כ צריכין לצרף עמה גם חידו. וכן נסע סוכותה ויבן ר"ת סיון ור"כ כנ"ל. ועיין עוד בפל"ח.**
^[17] מתורלו - סוכתה

^[18] **לב ר"ת לו בית, לב זו התורה, כי ב"ת מבראשית למד מלעיני כל ישראל חיינו כלל התורה (זה מצאתי מכת"י ז"ל).**
^[19] בתורלו- לשונו ז"ל) TOr

^[20] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו (במהדורת תרלד כתוב שהיא

^[21] לשון רבינו)

^[22] דף ע.

^[23] לא ידוע מתי והיכן נכתבה תורה זו

^[24] מתורלו - מאז

מאמר צריך שיהיה לאדם עזות דקדושה

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

על-ידי שעושה ועובד הרבה את ה' זוכה לעזות דקדושה לדבר עם הרב והצדיק, ועל-ידי שהוא מדבר עמו על-ידי-זה נתעורר ביותר לעבד את ה', נמצא שזה תלוי בזה וכן יש כמה דברים בענין עבודת השם שתלויים זה בזה ואין יודעין מהיכן ההתחלה כי כל אחד מתחיל מחברו: (קצור לק"מ השלם)

שיחות

עוד שמעתי מפי הנ"ל שכמה פעמים נכנס אליו ורצה לדבר עמו. ולא היה יכול לפתח פיו לדבר לפניו מה שבלבו. ופעם אחת היה עומד ומשמשו, והיה בדעתו לדבר עמו מיד אבל לא היה יכול לפתח פיו כלל. ואחר כך צוה רבנו זכרוננו לברכה שיושיט לו מנעליו לנעלם לכבוד שבת. כי היה אז אחר יציאה מהמרחץ בערב שבת. ואז בעת שהושיט לו מנעליו ענה רבנו זכרוננו לברכה מעצמו ואמר לו: תרגיל עצמך לדבר לפני השם יתברך ואז תוכל אחר כך לדבר עמי גם כן: אחר כך בעת שזכה לדבר עמו, אז כשנכנס אליו ורצה גם כן לדבר והיה קשה עליו מאד לדבר. ענה רבנו זכרוננו לברכה ואמר: גבור אחד חגר מתניו לכבש חומה חזקה. ואחר כך כשבא אל השער, היה ארוג על השער מטוה מקורי עכביש שסתם השער. וכי יש שטות מזה שיהיה חוזר ממלחמתו מחמת הסתימה של הקורי עכביש! (והנמשל מובן): ואחר כך אמר לו: העקר הוא הדבור. שעל ידי הדבור יכולין לכבש הכל ולנצח כל המלחמות. ואמר: אף על פי שיכולין להתבודד במחשבה, אבל העקר הוא הדבור. ומבאר הנמשל ממילא לענין מה שקשה על האדם לדבר לפני השם יתברך או לפני הצדיקים האמתיים מה שבלבו. וכל זה מחמת בוש וקבדות שלו שאין לו עזות דקדושה (תיט), בודאי הוא שטות גדול. כי הלא הוא רוצה לכבש בדבורו מלחמה חזקה שהוא מלחמת היצר, ועכשו כשהוא סמוך לדבר, ולכבש ולשבר חומות ולפתח שערים על ידי הדבור, ובשביל מניעה קלה מחלישות דעתו וכיוצא, ימנע חס ושלום מלדבר! כי הלא המניעה הזאת נחשבת לסתימה של קורי עכביש כנגד החומות שרוצה לשבר בדבורו: גם ספר לי האיש הנ"ל שרבנו צוה לו שיהיה לו התבודדות שתי שעות ביום. שעה אחת שילך וישתוקק ויכין עצמו לדבר, ויערך לבו לכך, אחר כך ידבר שעה אחת: (שיחות מוהר"ן אות רלב)

ראיתי במדרש רב על פסוק וצו את יהושע וחזקוהו ואמץצוהו וזה לשונו: לפי דרכנו למדנו שאין מחזקין אלא למחזקין ואין מורזין אלא למורזין. ויש לי בזה הרבה לדבר בעזרת השם יתברך. והוא שיך קצת למה שדברנו בשבועות העבר מגדל ההתחזקות שאסור להיות עצל ורפה ידים רק להתחזק וכו', שעל ידי זה זוכין להמשיך פרנסה ולקבל הארת הרצון בשעת האכילה, אף במדרש הנ"ל מבאר שאין מחזקין אלא למחזקין. וזה כלול בדברינו הנ"ל שאף על פי שהשם יתברך בחסדו הגדול מחזק אותנו הרבה על ידי צדיק האמת בהתחזקות נפלא בלי שיעור. ומראה לנו ומרמז לנו בכל פעם ברמזיו הקדושים: כי עדין היה אהנו ועמנו וכו', ולא נירא ולא נחת ולא נפחד כלל כי ה' אהנו אל תיראום. אף על פי כן אי אפשר לקבל כל ההתחזקות הזוהר כי אם מי שהוא חזק בעצמו. דהינו שמתגבר לכלי להיות עצל ורפה ידים שקורין שלימזלניק וכו'. והוא דברי המדרש הנ"ל אין מחזקין אלא למחזקין וכו'. ובאמת הוא מודרכי נפלאותיו יתברך. כי בודאי אלו המחזקין בעצמן בודאי הוא רק בכח השם יתברך שמאיר בלבו התחזקות על ידי הצדיק האמת שעל ידו כל ההתחזקות. ואם כן הפל מוננו יתברך ומהצדיק האמת. אף על פי כן האדם הבעל בחירה בהכרח שיתחזק בעצמו ולא יהיה שלימזלניק חס ושלום. וזהו בכלל מה שפיתב בדבריו זכרוננו לברכה שיש כמה דברים שהם תלויים זה בזה, ואין יודעים מהיכן ההתחלה. פי' דוע לכך מה שדברנו הרבה מזה (תורה רעא). וגם שם מדבר לענין עזות דקדושה שהוא בחינת התחזקות הנ"ל. (עלים לתרופה ריח)

לקוטי הלכות

או"ח ראש חודש הלכה ה' אות כט - כי באמת בכל אלו הדברים שאין יודעין מהיכן ההתחלה צריכין להתחיל משניהם ביחד ולעסוק בזה ובזה, כמו בענין זה של תורה ותפלה, שאין יודעין מהיכן ההתחלה - צריכין להתחיל משניהם, דהינו לעסוק בכל יום בשניהם, ללמד קצת היום ולעסוק בתפלה קצת היום. ואזי אף על פי שבתחלה בודאי אינו יודע היטב סדר תפלה ואיך לעשות מתורה תפלה, אף על פי כן השם יתברך מרחם עליו ומאיר עיניו, ומוסר לו סימני ודרכי התורה ומלמד אותו לפי בחינתו איך לעשות מתורה תפלה. ואחר כך על ידי התפלה יודע להשיג את התורה יותר, ואז זוכה לידע סדר התפלה יותר, וכן בכל פעם, שכל אחד מחזיק את חברו, התפלה את התורה והתורה את התפלה.

חומ"מ מתנה הלכה ה' (עפי" תורה כב) אות יא - אבל כשמאמין שיש תפלה ה' שגלו חכמינו ז"ל וכו', ששם הסדר והצדקה עד אין קץ, והוא בחינת נסתר גבה מאד, שאי אפשר להשיגו כי אם גדולי הצדיקים המבחרים שזכו לזה - על ידי זה גם הוא יכול להתחזק בכחם, כי הם ממשיכין עזות דקדושה גם עליו וכו'. רק העקר שיאמין בכחם הגדול, ויהיה עז כנמר להמשיך על עצמו העזות דקדושה הנמשך מהם, כי שם בענין העזות הוא העקר מה שאין יודעין מהיכן ההתחלה, כמו שמבאר במקום אחר (סימן קמו). כי כל מה שמתקרב אליהם - יותר נמשך עליו העזות דקדושה יותר, וכל מה שממשיך על עצמו העזות דקדושה - יותר הוא מתקרב אליהם יותר, כי כל דברי התורה הזאת וכן כל התורות נעוץ סופם בתחלתם ונתחלתם בסופם, ויתבאר במקום אחר (הקדמה ללקוטי מוהר"ן)

חור"מ מעקה ושמירת הנפש הלכה ד' אות ב' – וזהו שלא ישים סלם רעוע בתוך ביתו – שלא יפגם בהעזות דקדושה, כי העזות דקדושה הוא בחינת סלם, כי אי אפשר להתקרב אל הקדושה ולעלות מדרגא לדרגא כי אם על ידי עזות, כמו שמבאר שם על פסוק (שמות טו, יג): "נהלת בעזך אל נה קדשך". כי באמת הא בהא תליא, הינו על ידי השגת נעשה ונשמע שהוא כלל התורה – זוכין לעזות, וכן להפך, על ידי עזות זוכין לעלות למדרגה גבה יותר, להשיג הנעשה ונשמע הגבה יותר, כי הם תלויים זה בזה, וכמבאר מזה במקום אחר (סימנים קמז, רעא), עין שם שאין יודעין מהיכן ההתחלה. על כן צריכין להזהר מאד שלא להחליש לב אחד ממשאל, מפל שפן שלא לבישו:

או"ח ברכת הריח הלכה ד' אות יט – ועל פי זה תבין מה שמבאר בהתורה הנ"ל, שצריכין לראות להשתדל מאד להתקרב לצדיק אמתו כדי לזכות לברך המדמה, שעל ידי זה יזכה לאמונה שלמה שהיא העקר הנ"ל. ולכאורה קשה, הלא גם הצדיק האמת בעצמו אי אפשר להתקרב כי אם על ידי אמונה, כי אם לא יהיה לו אמונה, לעולם לא יזכה להתקרב להצדיק האמת, כי יפלו לו עליו קשיות שאי אפשר להבינם בדרעתו, מחמת שהצדיק גבה ונשגב ונעלם משכל העולם מאד. ואם כן, נפל פתא בבירא (נפל הלחם לבור), מהיכן יזכה לאמונה הלא אי אפשר לזכות לאמונה כי אם על ידי הצדיק. והצדיק בעצמו אי אפשר להתקרב כי אם על ידי אמונה. וענין זה קשה עוד בכמה מקומות, כי מצינו רב הדברים שתלויים זה בזה. ואם כן, מהיכן ההתחלה. וכמבאר מזה בדברי רבנו ז"ל (סימן רעא) שאמר שיש כמה דברים שתלויין זה בזה, שאין יודעין מהיכן ההתחלה.

יו"ד ערלה הלכה ד' אות ה. כי עקר הראש וההתחלה של כל התקונים הוא על ידי ראש השנה, ראש דיקא, כי ראש השנה הוא יום ראשון לתשובה, הינו התחלת התשובה, כי אז הוא יום ראשון לעשרת ימי תשובה. כי באמת התחלת התשובה והתקון קשה וכבד מאד, כי קשה מאד לידע ולמצא הראש וההתחלה, כי על פי רב כל התקונים והעצות, כל אחד תלוי בחברו, ומחמת זה קשה למצא הראש וההתחלה, למשל בהתורה הזאת מבאר שצריכין לבא להתחילית שתתקין ממשלתו על המלאכים, ולזה צריכין לקבל שלש רגלים פראי, שעל ידי זה משברין שלש תאוות הנ"ל, שעל ידי זה זוכין ליראה שכלב שעל ידי זה נברא מלאך שמשפיע נבואה וכו', שעל ידי זה זוכין לתפלה וכו', שעל ידי זה נופל העזות של הענין פנים וכו', ואז יכול להתקשר בשרשי נשמות, שהם בחינת כסא הקבוד, שעל ידי זה מתקנים ממשלתו וכו', ואז יכול לעשות ראש השנה וכו', עין שם.

קושיות

- א. עז כנמר – צ"ע מדוע דווקא נמר במה הוא עז יותר מאריה או זאב? ראה בהוספות שבסוף התורה מאמר בעניין הנמר שעזותו כיון שהוא ממזר
- ב. עז כנמר – צ"ע מדוע נמר דוגמא לעזות דקדושה והכלב לעומתו עזות דסט"א ראה בזה אריכות בהוספות בסוף התורה ובסוף תורה קמז
- ג. מה הוא גדר העזות – בדרך כלל מבארים שהיא יציאה מגבול בדרך של חוצפה ותקיפות הפך הבושה כחז"ל עז פנים לגהנם בוש פנים לג"ע
- ד. כיון שעזות היא חוצפה איך אפשר לומר שגם נגד רבו צריך עזות? אע"פ שמבואר שעזות דקדושה ועזות פנים דומות אבל בשרשן הן עניין אחר לגמרי, כי עזות פנים היא ישות וגאוה ועזות דקדושה היא כסופים לקדושה, ורק בחיצוניות הם דומות אבל כלפי הרב גם בחיצוניות יש עדיין הבדל גדול כי כלפי הרב העזות מלוכשת ביראה, ואעפ"כ היא עזות שיוצא מקטנות ומגביה עצמו ומעזי להטריד את רבו בשאלות בדרך ארץ.
- ה. ואפי' נגד הרב בעצמו צריך שיהיה לו עזות, שיעזי פניו לדבר עמו כל מה שצריך, ולא יתבייש – צ"ע מחז"ל שלמדו מ"ראוני נערים ונחבאו" שאפילו שלום לא יקדים לומר לרבו ראה ש"ע יו"ד רמב"א, נראה לבאר שזה עיקר הנשוא כאן שעזות כדי ללמוד מרבו נובעת מרבו בעבודת ה' שעל כן בוער לו מאד לקבל עצות בעבודת ה' מרבו, עד שזה נהפך לחלק מהעבודת ה' שלו, שהיא באש להבה לה' וממילא גם יוצא ממדת הבושה ומתגבר על טבעו שהקטנות בטלה לפני הגדלות, ומרבה בשאלות לרבו אמנם לא בחוצפה אלא ביראה אבל בלא חשש מרוב הבערה לה' שבווער בו.
- ו. הוי עז כנמר – צ"ע מדוע ישראל שהם עזין שבאומות (ביצה כה:)/ צריכים ללמוד מנמר ממזר, את מדת העזות שכבר יש להם? ואם תאמר כיון שגם הביישנות היא מדתם כמבואר בימות עט"א, ובנדרים כ"ה/

^ב ש"ע יו"ד סימן רמב סעיף (טז) לא יתן שלום לרבו ולא יחזיר לו שלום בדרך שאר העם אלא שוחה לפניו ואומר לו ביראה ובכבוד [שלום עליך רבי ואם נתן לו רבו שלום אומר לו] שלום עליך מורי ורבי. (וכן נוהגין וי"א דאין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל שנאמר ראוני נערים ונחבאו) (ירושלמי הביאו הגהת מיימוני פ"ה וכ"כ תא"י נתיב ב' ובי"י בשם רבינו יונה)

^ג ביצה כה: – תנא משמיה דר"מ מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהן עזין תנא דבי ר' ישמעאל (דברים לג-ב) מימינו אש דת למו אמר הקב"ה ראויין הללו שתנתן להם דת אש איכא דאמרי דתיהם של אלו אש שאלמלא (לא) נתנה תורה לישראל אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם והיינו דאמר ר"ש בן לקיש ג' עזין הן ישראל באומות כלב בחיות תרנגול בעופות וי"א אף עז בבהמה דקה וי"א אף צלף באילנות:

פרש"י – שהן עזים – ונתנה להם תורה שיעסקו בה והיא מתשת כחם ומכנעת לבם: דתיהן של אלו – מנהגם של אלו אש שהם עזים כאשר: מימינו אש דת למו – מימינו נתן להם התורה מפני שאש דת למו והרבה מקראות חסרים כזה: עזים – קשים להנצח אנדר"ש בלע"ז: צלף באילנות – לא ידעתי מהו עזות שלו:

אבל הרמב"ן פירש שהתורה ניתנה לישראל דווקא כיון שיש בהם עזות ורק ע"י עזות אפשר לקיים אותה.

המתיבתא בילקוט ביאורים כאן הביא ביאור בגדי יו"ט שהחילוק בין שני לשונות של תנא דרבי ישמעאל הן דללישנא קמה ישראל עזין מטבעם וניתנה להם תורה להכניע העזות. ולישנא בתרא ישראל עזים מכח התורה שכבר השיגו לפני מן תורה מכח עצמם וניתנה להם תורה ומצוות מהקב"ה שהיא בחי' מים לכבות עזותם. ע"ש.

אמרו מי שאין לו בושת פנים בידוע ולא עמדו אבותיו על הר סיני¹. על כן אמרו הוי עז כנמר כדי שכלימוד יסלק את הבישנות. אבל צ"ע הרי שם בביצה גם אמרו שהתורה מתישה את העזות של ישראל וכאן הרי אנו מדברים על מי שלומד תורה, וא"כ איך אפשר ללמוד תורה להיות עז כנמר הרי התורה שלומד מתישה את עזותו? ואם תאמר **שהמהר"ל**² כתב שמה שאמרו ישראל עזין אין הכוונה לעזות פנים, אלא לרמוז שהם בחי' צורה ולא חומר, דהיינו שהיא לא עזות פנים אלא עזות דקדושה רק כלפי הסט"א. ראה ר' צדוק³ שמהאבות הנקראים איתנים ירשנו עזות דקדושה. וא"כ מדוע צריך ללמוד עזות דקדושה מנמר הרי כבר ירשנו אותה מהאבות. צ"ל שמנמר לומדים רק עזות כלפי המלעיגים ולא כלפי הרב. ומה שאמרו לא הבישן למד אע"פ שהרי כבר יש לנו עזות דקדושה, זה כדי שיתגבר על הטבע של ראוי נערים ונחבאו שטבע הקטנות ליבטל מפני הגדלות.

ז. הוי עז כנמר ולא הבישן למד מבואר שהעזות היא הבושה? ובנדרים כ. "בעבור תהיה יראתו על פניכם" זו בושה, מבואר שבושה ויראה הם דבר אחד. וכשאמרו לא הבישן למד האם הכוונה גם שלא הירא למד? והרי אמרו מורא רבך כמורא שמים, ואסור ללמוד תורה בלי יראה, שעל כן בעל קרי אסור בלימוד תורה כמבואר בברכות⁴.

ח. מחמת שעובד הרבה את ה' מחמת זה יש לו עזות לדבר עם רבו – צ"ע מה הקשר? אולי אפ"ל שכיון שיותר עובד את ה' על כן יותר בוער לו להתייעץ בעבודת ה', אבל אין הכוונה לעזות לבקש בקשות עניי עוה"ז. וזהו שאומר בהמשך שע"י שיש לו עזות לדבר עם רבו עובד יותר את ה', כי רק על זה מדבר עם הצדיק וכהמשל שסיפר רבנו⁵ על הסוחר בדים שאמר שלא מוכר שמן לגלגלי העגלה אלא למי שקונה אצלו בדים.

¹ **יבמות דף עט.** – (שמואל ב כא-ב) ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו את נחלת ה' ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו ואין לנו איש וגו' יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה' וגו' מיפייס ולא פייסנהו אמר שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים רחמנים דכתיב (דברים יג-יח) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך ביישנים דכתיב (שמות כ-כב) בעבור תהיה יראתו על פניכם גומלי חסדים דכתיב (בראשית יח-יט) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגו' כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו.

² **נדרים דף כ.** – תניא (שמות כ-כב) בעבור תהיה יראתו על פניכם זו בושה לבלתי תחטאו מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא מיכן אמרו סימן יפה באדם שהוא ביישן אחרים אומרים כל אדם המתבייש לא במהרה הוא חוטא ומי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני.

³ **עיין מהרש"א** יבמות עט שמוכח מנדרים כ. שאת הבושה קבלו ישראל בהר סיני. **אבל מהמהר"ל** ור' צדוק נראה שהאבות כבר הכניעו את העזות פנים, וישראל ירשו מהם עזות דקדושה שהיא תקיפות רק נגד אומות העולם הכפירה והתאוות שלהם. ולפ"ז מה שאמרו מי שיש בו עזות לא היה בהר סיני, הכוונה שרק מי שירש מאבותיו בושה קיבל תורה

⁴ **מהר"ל נתיבות עולם ב' נתיב הבושה פ"א** – והא דקאמר הכא (יבמות עט:) דישראל הם ביישנים ואלו בפרק אין צדין (ביצה כ"ה:) קאמר תניא משמיה דר"א (בגריסת הגמ' שלנו ר"מ) מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהם עזים, שנאמר מימינו אש דת למו, ותניא ר' ישמעאל אומר ראוי הללו לתת להם דת אש איכא דאמרי דתייהם של אלו אש שאמלא לא נתנה תורה לישראל אין בריה יכולה לעמוד בפניהם. **אין זה קשיא** דהא והא איתא, שהם עזים היינו שאין להם גסות ועבות החומר כמו שיש לביישן שהוא בעל חומר, לכך מה שישראל הם עזים מורה שהם בעלי נפש ואין הנפש שלהם מוטבע בחומר, ומ"מ הם ביישנים שהם מקבלים התפעלות מוולתם, כאשר ראוי לקבל התפעלות מן הש"י או ממי שהוא גדול ממנו אז הם בעלי בושה ביותר. **ודבר זה מדה** אחרת לגמרי כאשר הוא מוכן לקבל התפעלות מאחר אבל בעצמם עזים הם, ואף שיאמר על ישראל שהם אינם עזי פנים והם מקבלי התפעלות מאחר אבל עזים הם בעצמם, וזה כי אינם בעלי חומר והם כמו אש שהוא פועל ביותר מפני שהוא פועל בכח גדול, וכמו שהוא פועל בחזק כן הוא ממחר לקבל התפעלות כי מי הוא שהוא יותר תקיף מן האש ועם כל זה הוא ממחר לקבל התפעלות מן המים שהם מבטלים כחו, וכך הם ישראל שהם חזקים ותקיפים מאוד בעצמם אבל ממחרים לקבל התפעלות מאחר הוא הבושה, ודבר זה מבואר מאוד:

⁵ **ליקוטי אמרים (ר' צדוק) – סוף אות י'** – ולכך מתן תורה במדבר שעיקר מתן תורה למי שיש לב אבן ליישרו וכמו שאמרו ז"ל (ביצה כ"ה ע"ב) דלכן ניתנה לישראל שהן עזין להתיש עזותן, ועזין פירושו כמו איתנים תקיפים כמו ליש גבור בבמה ולא ישוב מפני כל והם עזין באומות כי אומות העולם הם עצמות לב אבן מיוחד באיזה כח שלא ישתנה ממנו ואין שייך עזות בו, מה שאין כן ישראל שבכוחם להשתנות כרצונם ועם כל זה הם קשה עורף שלא לשמוע לכל גזירות האומות זה נקרא עזין, ומטעם זה נקראים אבות איתנים (ראש השנה י"א). שזהו תקיפות ואיתן מה שאין כן אומות העולם אינו תקיפות כלל כיון דהוא כך. ולכך הוצרכו תורה שישתמשו בכל דבר במקום המצטרך מדת העקשות במקום שצריך ורכיכות במקום שצריך ורכיכות ולב בשר, ולעיתיד לא יהיה לב אבן כלל כי עקשות צריך רק כשיש מונע שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות, מה שאין כן בהעדרם לעיתיד לבוא יגור זאב וגו' שאין שום דבר מונע ומתנענע לדבר אחר כלל אין צריכים ללב האבן כלל:

⁶ **ברכות דף כב.** דתניא והודעתם לבניך ולבני בניך וכתוב בתריה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע מכאן אמרו חזבים והמצרעים ובאין על נדות מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות אבל בעלי קריין אסורים.

⁷ **בשיש"ק חדש ח"ב** אות תקט – פעם נכנס אל רבנו אחד שלא היה מקרב אליו, ובקש שיכירכו בברכת פרנסה וכיוצא. נענה לו רבנו בספור מעשה ואמר לו: פעם היה סוחר גדול של אריגים ובדים, ובא אליו אחד וקנה אצלו כמות גדולה ועצומה של סחורה. אחרי ששענו את כל הסחורה על העגלה החל הקונה לנסע עם עגלתו, אף העגלה לא נסעה בהגן מחמת רבוי הסחורה השעונה. נכנס הקונה שוב אל הסוחר הגדול וספר לו כי איננו מצליח להסיע את עגלתו השעונה מחמת כבד המשא, ובקש מהסוחר: "אולי יש לכם מעט שמן וזפת הנקרא 'סמאלע' למרח בו את אופני העגלה, כדי שתסע בהגן?", השיב לו הסוחר: "יש ויש" – ונתן לו סמאלע בשפע. משח הקונה את אופני עגלתו בסמאלע שקבל מן הסוחר, ואכן החליקו האופנים היטב בדבצי ונסע עם עגלתו חיש קל מהרה. בהמשך דרכו פגש הקונה

ט. מחמת שעובד הרבה את ה' מחמת זה יש לו עזות לדבר עם רבו – בשיחות הר"ן רלב מסופר שרבנו אמר לאחד שהיה קשה לו לדבר עמו שע"י שירגיל עצמו לדבר עם הקב"ה יצליח גם לדבר עמו. וצ"ע האם לזה כיוון רבנו גם כאן?

י. צ"ע שרואים הרבה שיש להם עזות אע"פ שאינם עובדי ה' כל כך, האם בהכרח שהיא עזות דסט"א?

יא. יש כמה דברים בעולם שהם תלויים זה בזה, ואין יודעין מהיכן ההתחלה, כי כל אחד מתחיל מחבירו – צ"ע לכאורה להפך אדרבה יודעים יותר טוב כי בדרך כלל יש רק התחלה ממקום אחד וכשהם תלויים זה בזה אפשר להתחיל משני מקומות.

הקדמה

רבנו מדבר כאן משני סוגי עזות דקדושה, כי מתחיל ממאחז"ל הוי עז כנמר, שנאמר על עזות כנגד המלעיגים, כמבואר בטור תחילת אור"ח. אבל עיקר הנושא כאן הוא העזות שצריך להיות לתלמיד כנגד רבו. וכמחז"ל לא הביישן למד. ועיקר החדוש כאן שלזה בעצמו זוכים ע"י רבוי בעבודת ה'. ראה לעיל בשיחות שרבנו אמר לאחד שע"י שירגיל עצמו לדבר עם הקב"ה יצליח גם לדבר עמו. ומסתמא גם זה ביאור למבואר כאן אבל ממה שנקט כאן רבנו מחמת עבודתו שהוא עושה ועובד הרבה את ה', נראה שהעזות לא תלוי רק בדבור עם ה' אלא בעיקר בעשיה ועבודה הרבה ובחיות וכסופים והתלהבות שע"י הוא גם אש להבה כשבא לרבנו ומצליח להתגבר על ביישנותו, וענותנותו, ועוד כי כך שקוע בעבודת ה' שמאד יוצאת נפשו לשמוע עצות ולקבל עוד חיות בעבודת ה' ע"י שידבר עם הצדיק.

וכפי שיתבאר אע"פ שרבנו מדבר על עזות ולא מחלק בין עזות לעזות עד שנדמה שגם העזות עם רבו היא בבחי' הוי עז כנמר, אין הכוונה אלא מצד גדר העזות בשרשה אבל באמת יש חילוק גדול בין העזות שכנגד המלעיגים והמונעים מקדושה לעזות כלפי רבו שאדרבה רוצה לקרבו לקדושה, ומחוייב במורא רבו כמורא שמים (ברכות כח:) וחייב בכבודו יראתו יותר מבשל אביו (ש"ע יו"ד רמב), ובוודאי העזות הזו מלובשת בהרבה יראה וכבוד.

העזות

מההקדמה לתורה כב

מגדול מעלת התקרבות לצדיקים כנ"ל שהם השומרים מפירוד ומחזקים את החיבור וכוחם בזה עצום, לכן לא בקל זוכים להתקרב לצדיקים, והסט"א משתדל מאד להפריד את ישראל מהצדיקים, לכן מעמיד מפורסמים של שקר להוציא שם רע על הצדיקים ולהרחיק מהם, וגורמים לשומע להם להרגיש נצרך להם וע"י מושלים בו, וכדרכו של סט"א ושקר עושים זאת בעזות. וזה הנסיון של הרוצה להתקרב לקדושה, שרק עם רצון חזק באמת יצליח להתקרב. לכן לבד מהאמונת חכמים, שעל ידה מקבלים תוכחת הצדיקים, צריך גם עזות כדי להתקרב אליהם, כי נגד עזות א"א אלא ע"י עזות. וצ"ע שהיא לא נקראת חותם. ונ"ל כיון שחותם הוא שמירה מרע ואילו עזות היא בחי' יציאה אל הצדיק השומר.

העזות לעומת הבושה

נושא מרכזי בתורה הוא העזות, וכנגדו הבושה. ואע"פ שיש בכל אחת מהן צד חיובי ושלילי, אבל בכלליות הן זה לעומת זה, שכלל העזות היא שלילית וצד הרע, והבושה היא הקדושה, וכמחז"ל (באבות) עז פנים לגהנם ובושת פנים לג"ע. והם בחי' גאות וענוה, כמבואר בתורה כב במעשה דרבי אלעזר זעירא.

עד כמה העזות שלילית מבואר בסוף תורה כב שאברהם אבינו בירר ופעל שהשיעבוד מלכויות יכפר על כל העוונות, לבד מפגם ועוון העזות, שעז פנים לגהנם, כי את כל המידות רעות אפשר להכניע ע"י גלות, לבד מעזות, כי לעזות אין שום תיקון רק גהנם, וביאר הריצ"ח בשיעור כב עפ"י הפרפראות לחכמה כי עז פנים לא יועיל לו

בחברו הנוסע אף הוא בעגלה לקראתו, ובשראה חברו את עגלתו הנוסעת בה מהר ויפה שאלו לסבת הדבר, והשיב לו: "זה הסוחר הנמצא במקום פלוני נתן לי למרח מהסמאלע שלו על צירי עגלתי, וזוהי הסבה לנסיעתי המהירה". לא חשב חברו הרבה, קם ונסע אל הסוחר הגדול הנ"ל, בחשבו שסוחר של שמן וזפת הוא; נכנס ובקש מן הסוחר שמן עבור גלגלי עגלתו. אמר לו הסוחר בתמיה: "על מה תדרבי?", והשיב: "ברצוני שמן לגלגלי העגלה, כמו שמכרת לחברי". נענה כנגדו הסוחר הגדול ואמר: "איך בין א סוחר פון סמאלע? איך בין א סוחר פון שניט קראם! ער האט געקויפט ביי מיר אזוי פיל סוחר, ער קען נישט אוועקפארן מיט'ן וואגן – מוז איך אים געבן אביסל סמאלע אז ער זאל קענען פירן די סוחר; אבער דו ביסט נישט מיינס א קונה, און דו קומסט אריין צו מיר? איך בין נישט קיין סוחר פון סמאלע!" – "וכי סוחר של סמאלע אני? סוחר של אריגים ובידים אנכי! חברך קנה אצלי כל כך הרבה סוחר, ואינו יכול לצאת לדרכו בעגלתו – אזי מכרח אני לתן לו מעט סמאלע שייכל לסע לדרכו עם הסוחר; אף אתה אינך קונה שלי, ואתה בא אלי ומבקש סמאלע?!" דע לך: אינני סוחר של סמאלע!". הפטיר רבנו ואמר להלל: "יענער איז מיינער א מענטש, ער טוט אין יודישקייט, אין עבודת ה', ער דארף געהאלפן ווערן – מוז איך אים געבן א ברכה ער זאל געהאלפן ווערן; דו ווילסט דאך נאר דאס דאזיגע?!" איך בין נישט קיין סוחר פון סמאלע!" – "אלו אשר הם מאנשי ועוסקים בעניני עבודת ה', בשעה שהם נצרכים לישועה גשמיית ולהרחבה – מכרח אני בפניו לברכם שישעו (כדי שעגלתם הקדושה תטענה בסוחר ה' הקרה של תורה ותפלה תסע היטב לדרכה, דרך הקדש); אף אתה, שחפץ רק בברכת הפרנסה? אינני סוחר של סמאלע!"

שם הערה א. לענין זה המעשה – ראה לעיל סימנים קמ"ז קמ"ח קמ"ט, להלן חלק ב' סימן מ"ג מ"ד, להלן חלק ג' סימן ש"ב ובהערה שם, ועוד; וכן מבואר בחי' מוהר"ן סימן ש"ב (וראה גם להלן ח"ג סימן תתצו) שרבינו היה משבח עני אחד מאנשי שכסצר לו בעבודת ה' הוא הולך ובא אליו רגלי, עיין שם, כי מטרת כל הבאים אל רבינו היתה רק ענייני התכלית ועבודת ה', ולא עניינים גשמיים. (רל"י).

שיעבוד מלכויות, כי זה לא משעבד אותו אלא להפך הוא מצטרף לרע של המלכות ונעשה מומר או מוסר. ונ"ל להוסיף שאפילו אם הוא נכנע זה רק כלפי חוץ כלפי החזק ממנו אבל זה לא מבטל ממנו את תכונת העזות, אלא אדרבה מחזק את השיטה.

הגה (אייר תשפד) – כי שרש העזות היא ישות וגאוה עצומה שלא מקבל צורה, ואין גבול ומידה להתפרצות של ישותו להשתלט על כל הסובב אותו, על כן לא מתייחס לשום גבול וגדר, וכמ"ש וכלבים עזי נפש ואמרו חז"ל כל דלתות חתורות בפני הכלב. ממילא העז פנים לא שייך כלל בקבלת תורה (ראה תורה קמז) כי היא לשון הוראה דהיינו שס"ה צווי לאוין שהם גבולים וגדרים וגם הרמ"ח מצוות לכל אחת גבול ומדה. ע"כ הגה.

(עד כאן מתורה כב)

עזות פנים ועזות דקדושה

מההקדמה לתורה קמז

בגמרא ביצה כה: ופרש"י שם משמע שכיון שישראל עזין לכן קבלו תורה להתיש עזותם ולפ"ז עזותם היא עזות פנים וכך משמע במהרש"א. ולפ"ז במתן תורה קבלו ישראל מדת הבישנות, (ולפ"ז יש מבארים (תניא ספ"א) שהבישנות אינה קנין בישראל אלא מדה הנקנית ע"י קבלת תורה, שמתישה את העזות שהיא יותר שרשית (בישראל) אבל במהר"ל נתיב הבושה פ"א מבואר שהבושה קבלו ישראל מיצחק אבינו, שמדתו יראה היא הבושה. וראה תורה כב אות יא שעזות פנים היא סטרא אחרא ועזות דקדושה הוא בחינת תשרי, ועל כן נקרא "ירח האתנים" (מלכים א ח), מלשון תקיפות ועזות. ונראה כוונתו למבואר בליקוטי אמרים לר' צדוק הכהן (סוף אות י) שהאבות נקראים איתנים מצד העזות שבהם לעמוד איתן נגד כל רוח אחרת מרצון ה' ית', וזה קבלו ישראל מהאבות. שע"ז יש בהם כח להתגבר על העזות פנים להפנות אותה רק כלפי הסט"א. ודומה לזה ביאר המהר"ל בנתיב הבושה הנ"ל שהעזות של ישראל היא כיון שהם בחי' נפש דהיינו צורה ולא חומר, (כידוע שצורה היא בחי' דבר שלא מתפעל אלא פועל בחומר שהוא לעומתו להפך רק מתפעל ולא פועל) וכמבואר שם בביצה כה: שנפש ישראל היא בחי' אש, על כן כמו שהאש לא מתפעל משום דבר אלא שורף אותו ומצרף אותו להשתוקקות אליו ית'. ומה שהבושה קנין בישראל, כי כמו שהאש לא מתפעל מכלום אלא מהמים, כך ישראל לא מתפעל אלא מהקב"ה ותורה וחכמיה. נמצא שעזות פנים ועזות דקדושה הם שני עניינים נפרדים לגמרי.

ובעומק העניין יותר, נראה לבאר כי העזות שהיא ספירת הנצח הוד ובספירות אלה יש שני עניינים האחד שבהם מתבשל העצה בבחי' עומד על דעתו בחי' עמידה על רגליו. והשני מצד כח ההליכה שבנצח והוד דהיינו הרגלין שעל כן נקראים הויה צבקות ואלקים צבקות בחי' צבא היוצא ממחיצתו לכבוש.

ונראה שבעזות פנים יותר בא לביטוי עניין השם צבקות שיוצא להלחם ולהשתלט כי כולם אצלו אויב כלפי ישותו העוצמתית.

לעומת זה עזות דקדושה מתבטאת יותר בבחי' בישול העצה והעמידה עיקשת על דעתו כנ"ל שעל שם זה נקראו האבות איתנים. נמצא עזות פנים היא בחי' לוחם, ועזות דקדושה בחי' מגן, שניהם בחי' רגלין בחי' נצח והוד.

ואולי עפ"ז יתבאר מדוע נקט רבנו גרסה שונה מגרסת הגמ' בנדרים כ. שם הגרסה 'ומי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני'. ואילו גרסת רבנו 'מי שיש בו עזות בידוע שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני'. ואולי מה שנקט רבנו 'עזות' והוסיף 'רגלי' אבותיו, כי דייקא בהם היה התיקון העזות בהר סיני, לתקנם מבחי' יוצא למלחמה לבחי' עמידה בתקיפות על דעתו.

ובעבודת ה' רואים עוד הבדל גדול, שעזות פנים כיון שהיא מג' קליפות היא לא מופנית כלל כלפי עזות הגוף, אדרבה מצא מין את מינו, ועוד מצד היותה ג' קליפות דהיינו אש מתלקחת לא נכבית ע"י מימי התורה.

לעומתה עזות דקדושה בדיוק להפך מופנה בעיקר כלפי עזות הגוף ושרשיה שבאומות העולם, (כמבואר בתורה לו ותורה קא ששיעבוד מלכויות הן הע' תאוות ומדות רעות) ועזות דקדושה היא אש להבה לה' בחי' נר ה' נשמת אדם היא נכבית ע"י מימי התורה, אעפ"כ גם שם היכן שמוצאת התנגדות לקדושה יוצאת להילחם במדה בבחי' לא הבישן למד.

עד כאן ההקדמה

תורה רעא [יא]

צריך שיהיה להאדם עזות דקדושה כמבואר בכמה מקומות. כמ"ש (אבות פ' ה')^{יב} הוי

עז כנמר, ראה טור או"ח א' א'ג. **וכמובא לעיל** בליקוטי מוהר"ן בכמה תורות [י"א], עיקר הכוונה בעז כנמר לעזות קדושה כנגד המלעיגין על הקדושה. ובהמשך ידבר על מחז"ל לא הביישן למד שגם היא עזות דקדושה, אלא שבאמת הן שני סוגי עזות ששוות בפנימיות (ראה תורה ל' ו'ט). אבל בחיצוניות ההבדל גדול, כי כנגד רבו בוודאי היא עזות שמלוכת ביראה, ואילו כנגד המלעיגים אדרבה היא עזות שבחיצוניות דומה לעזות דסט"א, על כן דייקא בה מזהיר רבנו (בתורה כב' ו'ט) שצריך זהירות גדולה שלא ליפול ממנה לעז פנים לגהנם. ועי"ש שלא דווקא כנגד המלעיגים אלא גם כנגד המפורסמים של שקר, שמרחיקים מהצדיק האמת. שכנגדם נ"ל שהיא עזות ממוצעת כי צריך תקיפות גדולה מאד ואעפ"כ לשמור על כבודם.

ואפי' נגד הרב בעצמו צריך שיהיה לו עזות, אע"פ שאמרו "ראוני נערים ונחבאו" צריך **שיעזי פניו** נגד טבעו^{יג} **לדבר עמו כל מה שצריך, ולא יתבייש** [י"ח/ט] כמו שאמרו באבות לא הביישן^{יד} למד. כי

^{יב} **משנה אבות פרק ה (כ)** יהודה בן תימא אומר, הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצב, וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. הוא היה אומר, עז פנים לגיהנם, ובשט פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך;

^{יג} **טור או"ח סימן א' – (א)** יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצב וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים פרט ארבעה דברים בעבודת הבורא יתברך **והתחיל בעז כנמר** לפי שהוא כלל גדול בעבודת הבורא יתברך לפי שפעמים אדם חפץ לעשות מצוה ונמנע מלעשותה מפני בני אדם שמלעיגין עליו ועל כן הזהיר שתעז פניך כנגד המלעיגין ואל תמנע מלעשות המצוה וכן א"ר יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם וכן הוא אומר לענין הבושה שפעמים אדם מתבייש מפני האדם יותר ממה שיתבייש מפני הבורא יתברך על כן הזהיר שתעז מצחק כנגד המלעיגים ולא תבוש וכן אמר דוד ע"ה ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש אף כי היה נרדף ובורח מן העו"ג היה מחזיק בתורתו ולומד אף כי היו מלעיגים עליו.

^{יד} תורה כב אות ד' ח' ותורה ל אות ח' ותורה קמו

^{טו} **תורה ל' אות ח' – כי יש שני מיני עזות, כי יש עזות דקדושה, שאי אפשר לקבל את התורה כי אם על ידי זה העזות דקדושה. כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (אבות פרק ב'): 'לא הביישן למד', וכמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (פיצה כ"ה): 'מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שעזין ה', וכמו שאמרו (אבות פרק ה') 'הוי עז כנמר'. ובשביל זה התורה נקראת עז, כמו שכתוב (תהלים כ"ט): 'זה' עז לעמו יתן', (ובכמו שפרש רש"י, וכן בנבחים קט"ז). כי אי אפשר לבוא אל התורה, כי אם על ידי עזות דקדושה. וכנגד זה, יש להפוך עזות מן הסטרא אחרא, שמשם באין תורות אחרות. שהן תורות שלקן, שהם בחינת פסילים. כי כל מי שיש בו עזות, בידוע שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני' (נדרים כ'). ויש לו תורה מסטרא אחרא הנקראין פסילים, שהוא הפך מן התורה הקדושה שלנו שהוא בחינת: 'פסל לך'. כי היא נקראת פסלת, על שם העתיד. כמאמר חכמינו, זכרונם לברכה (פסחים נ') 'אור שהוא יקר בעולם הזה, יהיה קפוי וקל לעולם הבא. שהיא בחינת פסלת, שהוא קפוי וקל למעלה. אבל תורתו היא פסלת אפלו בעולם הזה, ועל שם זה נקראין פסילים, כמו שכתוב (שמות כ'): 'לא תעשה לך פסל'. ומי שיש לו עזות שלהם מן הסטרא אחרא, הוא מקבל תורה שלהם בחינת פסילים כנ"ל:**

^{טז} **תורה כב אות וד' ואי אפשר לבוא לאלו הרועים, שהם כלליות של הקדושה, אלא על ידי עזות, כמאמר רבותינו, זכרונם לברכה (אבות פרק ה'): 'הוי עז כנמר', כמו שכתוב (שמות ט"ו): 'נהלת בעוף אל גוה קדשך', הינו, על ידי עזות נכנסין לתוך הקדושה. כי יש רועים של הסטרא אחרא, והם גם מן מפרסמי הדור, וכופין אנשים לתחות שעבודיהו, ועקר מלכותם הוא על ידי עזות, כי עזות מלכותא בלא תגא' (סנהדרין ק"ה), והם ככלבים בעזותם, בבחינת (ישעיהו נ"ו): 'הכלבים עזי נפש המה רעים', והן פני הדור בפני הכלב' (סוטה מ"ט). ועל כן כדי להציל מהם, מתחת ממשלתם, אי אפשר רק על ידי עזות, לעמד נגד עזותם; ואז: 'נהלת בעוף אל גוה קדשך', שנכנס לתוך הקדושה:**

.... **זה פרוש המשנה (אבות פרק ה'): יהודה בן תימא אומר: הוי עז כנמר וכו', נמצא שמוזהיר על עזות דקדושה, שצריך האדם שיהיה עז כנמר כנגד כל הקמים כנגדו למנע אותו, חס ושלום, מעבודתו. ותכף ומיד מבאר שם גדל הפגם והאסור של העזות פנים דסטרא אחרא, כמו שכתוב שם: הוא היה אומר: עז פנים לגיהנם וכו'. ואם בן אפשר לטעות, חס ושלום, כי בהכרח צריכין לעזות בשביל הקדושה כנ"ל, כי אי אפשר להתקרב אל הקדושה באמת כי אם על ידי עזות כנ"ל, וכמו שאמר הוא עצמו: 'הוי עז כנמר'. ומצד אחר העזות רע מאד, הינו מי שהוא עזות פנים שלא בשביל הקדושה (מכל שכן מי שהוא עז פנים כנגד הקדושה, שמעיו פנים נגד יראי השם וכיוצא), שהו העזות רע מאד, כי עז פנים לגיהנם: ואם בן, נפל פותא בבירא' (ו), כי אין יודעין איך להתנהג. על זה בקש התנא: יהי רצון שתבנה עירך במהרה בימינו (שלכאורה הוא פליאה גדולה וכל אדם משתומם על זה: מה סמיכות יש לתפלה זאת להקדוש? וגם אין דרך המשנה להתפלל תפלה ובקשה באמצע דבריו? אף עתה מבאר היטב). הינו, שהתפלל שיזכה לידע איך להתנהג בענין העזות, הינו שלא יהיה לו שום עזות דסטרא אחרא, רק שיזכה שיהיה לו עזות דקדושה, שעל ידו נבנה ירושלים, קריה נאמנה, הינו שזוכין לאמונה על ידי זה העזות, כמבאר לעיל, שאי אפשר להתקרב להצדיקים אמתיים, שהם בחינת כלליות שבעה רועים, שהם כלליות הקדושה, שעקר האמונה נמשך על ידם, כי אם על ידי עזות כנ"ל. וזהו: יהי רצון שתבנה עירך במהרה בימינו, הינו שיהיה העזות עזות דקדושה שממנו נבנה ירושלים, קריה נאמנה, כנ"ל:**

^{יז} **ענין תורה קלה שהפסוק באיוב ראוי נערים נחבאו** רמז לטבע הקטנות להתבטל מפני הגדלות. (וכעין זה גם בתורה קפא)

^{יח} אבות ב' ח' לא הביישן למד וברכות סג: אם נבלת וכו'

^{יט} **משנה אבות פרק ב (ה)** הוא (רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא) היה אומר, אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד, ולא הביישן למד, ולא הקפדן מלמד, ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין אנשים, השתדל להיות איש:

רש"י – ולא הביישן למד – לפי שנאמר (משלי ל לב) אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה. וזה הפסוק פירשו חז"ל במסכת ברכות (סג ע"ב) אם מנבל עצמו בדברי תורה סופו להתנשא, אבל אם הוא שותק שאינו שואל בהלכות ובשאר ענינים ישם ידו לפיו כלומר לא ידע כלום:

פרוש המאירי – ואמר אח"כ ולא הביישן למד כלומר שבשווהו למד לשאול מה שלא ידע וישאר כסבל.

רע"ב – ולא הביישן למד – שהמתבייש לשאול שמא ילעיגו עליו, ישאר תמיד בספקותיו:

החפץ בתבונה יוצא מגדרו כדי לזכות בה (רוח חיים) ובברכות סג:כא אמרו כל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא, ופרש"י ששואל לרבו כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו. וכתב הרשב"ץ אע"פ שהבושת היא מעלה יפה/כב, וכבר אמרו (אבות ה ב) בושת פנים לגן עדן, אבל בענין הלימוד, היא מדה רעה.

וזה שאחד מקורב יותר לצדיק, הוא רק ע"י שיש לו עזות

תפארת ישראל (מ) ולא הביישן למד – דהחושש שיפגום כבודו כשישאל על דבר עמום או תמוה שיראה בספר או שישמע ולא יבין, מפני שירא שיחזיקוהו כחסר דעת, הוא נשאר חסר דעת תמיד:

רבנו יונה – ולא הביישן למד. מדת הבושה היא טובה בכל ענין לבר בלמוד, שנאמר (תהלים קיט, מו), "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש", שדוד ע"ה בברחו מפני שאול ובעמדו לפני מלכי אומות העולם לא היה מתבייש מלדבר בתורה ובמצוות גם כי יהתלו בו ומלעיגים בדבריו, כי לא טובה הבושה בלימוד. גם אין לתלמיד לומר, טפש כמוני איך אשאל דבר לפני חכם גדול בתורה ומפולפל בחכמה ולא דעת ולא תבונה לי, ואם כה יהיה משפטו כל הימים, חכמה אליו מאין תבוא. וזה הוא שאמרו חכמי המוסר, שאל שאלת השוטים ושמור שמירת הנדיבים (מבחר הפנינים שער החכמה, מג). ר"ל כאשר הנדיבים לא יפזרו ממונם ולא יעצרו אותו אך נותנים למקומות הראויים בחפץ ורצון כאשר ביארנו למעלה, כן החכמה ידבר בה עם אנשים מבינים ובעת הראוי, אך לא עם כל אדם ולא בזמן שיודע שאין דבריו נשמעים, נמצאת אומר, יש לאדם לשאול כל שאלה ולא יתבייש כדי שילמד הדברים:

מגן אבות לרשב"ץ – ולא הביישן למד, כמו שאמרו ז"ל בפרק ראשון מתענית ובפרק הרואה ובמסכת דרך ארץ ובאבות דרבי נתן, אם נבלת, בהתנשא. אם אדם מנבל עצמו על דברי תורה, סופו להתנשא בהם. ואמרו בפרק השולח, והמכשלה הזאת תחת ידך, אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם. ואמרו בפרק המפלת, אמר פפא, לימא איניש קמיה רבי כל כי האי מילתא ולא לשתוק, שנאמר אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה, אם אדם עושה זמם בפיו ומתבייש לשאול, סופו שכשישאלו אותו ישים יד לפה. וכן אמר דוד, ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש: **ודע, כי הבושת היא מעלה יפה**, וכבר אמרו בושת פנים לגן עדן. אבל בענין הלימוד, היא מדה רעה, שאם יאמר אם אשאל דבר זה ילעיגו עלי, ישאר בספקותיו. וכן אמרו, שאל שאלת השוטים ושמור שמירת הנדיבים. רוצה לומר, שישאל כל דבר ולא יתבייש אפילו היו שאלותיו שאלת השוטים, וישמור חכמתו, שלא יפזרנה במקום שאינו ראוי ולא יעצרנה מהמקום הראוי, אלא יכלכל דבריו במשפט, כמו הנדיב שמוציא ממונו במקום הראוי. ואמרו חכמי המוסר, הבושת בזולת מקומה חסרון:

רוח חיים (לרבי חיים מוולאז'ין) – ולא הביישן למד. כי אם לא יבוש לא יכשל כי ישיג אם ישאל. כמו שכתוב (משלי יח ב), לא יחפץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו רצה לומר אינו חפץ בתבונה אלא אם כן רואין אותו מגלה לבו ומודה על האמת שאינו מבין אז סימן הוא כי חפץ בתבונה:

לא הביישן למד – ולא אמרו לא הבוש למד כמו שאמרו בושת פנים לג"ע וביאר הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לאבות נראה לי מדברי רבותינו ז"ל שביישן הוא אצלם מי שיש לו רוב בושת ובוש פנים הוא הממוצע מאמרים ולא הביישן למד ולא אמרו ולא בוש פנים למד ואמרו בוש פנים לג"ע ולא אמרו הביישן ע"כ: (מלאכת שלמה אבות ה ב)

כא ברכות דף סג: אמר ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב (משלי ל לב) אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה כל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא ואם זמם יד לפה:

פרש"י – **המנבל עצמו**. ששואל לרבו כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו: **ואם זמות**. שסתמת פיה מלשאל לשון זמם טבעת של רצועה שתוחבים בחוטם בהמה שעסקיה רעים ונותנים אותו בשפתיה לתופרם יחד ולסותמן סופך שתתן יד לפה כשישאלוך ולא תדע להשיב:

כב ראה רמב"ם פירוש המשניות אבות ה' כ' הנ"ל (על בושת פנים לג"ע) – ומן הטובות שחנן הש"י לזאת האומה שיש להם בושת פנים, וכן אמרו (יבמות עט). **שמופת זרע אברהם שהם ביישנים ורחמנים וגומלי חסדים**, אמר ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. וכאשר סיפר זה מעלות הבושת בקש ואמר ה' אלהינו כאשר חננתנו זאת המעלה כן תחנונו להבנות עירך במהרה בימינו:

תוי"ט (אבות ה ב) – ובושת פנים לגן עדן. כמ"ש חז"ל [נדרים ב]. כל אדם שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא כדכתיב (שמות כ') ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו מד"ש בשם רבינו אפרים ז"ל:

יותר, ומחמת זה מדבר עמו יותר. ועל ידי זה יש לו יותר עצות וחיות בעבודת ה'. כי כמעט רק על זה מדברים עם הצדיק/א¹.

אך זה תלוי בזה, שזה שיש לו עזות לדבר עם הרב, נ"ל כי כשעובד את ה' ית' בחיות והתלהבות, יותר בוער לו לקבל עצות וחיות מהצדיק, על כן יותר מתגבר על הבישנות וטבע הקטנות להתבטל לפני הגדלות, גם ע"י שרגיל לדבר עם ה' ית' יש לו עזות לדבר עם הצדיק (שיחות הר"ן)

ומחמת זה שהוא מדבר עמו, על ידי זה התלמיד עושה ועובד הרבה, על ידי שמתעורר ביותר על ידי שמדבר הרבה עמו, כי הצדיק נותן לו עצות בעבודת ה' וחיות והתלהבות ומגלה לו עוד ועוד כוחות שטמונים בו לעבודת ה'.

נמצא שזה תלוי בזה, וכן יש כמה דברים בעולם שהם תלויים זה בזה [ב]², ואין יודעין מהיכן ההתחלה, כי כל אחד מתחיל מחבירו, כי זה תלוי בזה כנ"ל [ג]³:

^א **שיח שרפי קודש** ח"א אות תריח – והנה רבנו יצחק"ל בא לברסלב בסוף השבוע, ואז היה יום השוק יריד, ובאו אנשים וספרו בשוק מענין רבנו יצחק"ל, שהוא ממאס במנהגי המפרסמים, שעושים את ההתאספות באכילה ושתיה עקר ויסוד בעבודת השם יתברך, והוא אינו מדבר עם אנשיו רק מתורה ותפלה, והוא מצוה להתודות לפניו. ע"כ. ועיין גם לעיל המשל שסיפר רבנו ממוכר בדים שבקשו ממנו שמן.

^ב כגון תשובה עיין לק"ה ערבית ד' לו הובא במשיבת נפש לג. ועיין לקוטי תפילות תפלה קבא אות תתתפ. והשתפכות הנפש מאמרים אות יב. ומכתבי מוהר"ן סימן ריח.

^ג **לקוטי תפילות תפילה קבא** (על תורה קסט) שם אות ותרפז: מלא רחמים חמל עלי ועזרני והושיעני בישועתך האמתיות כי כבר אמרתי לפניך כמה פעמים שכל העצות האמתיות והנפלאות שגלית לנו על ידי הצדיקי אמת, אם אמנם כלם נכוחים וישרים, כלם אהובים, כלם ברויים כלם קדושים, וכלם עומדים ביום עולם, אך מעצם גשמינותנו וקשיות ערפנו קשה עלינו לקיים העצה בעצמה בפרט שרב הדברים כל אחד נתלה בחברו, ואיני יודע מהיכן ההתחלה כי אני רחוק משמחה מחמת שפגמתי הרבה בברית קדש, וכן להפך קשה וכבד עלי לשנוב על פגם הברית ולזכות לתקן הברית מחמת שאני רחוק משמחה כי עקר שמירת הברית על ידי שמחה, כמבאר בדברי חכמינו זכרונם לברכה בכמה מקומות, ועתה "מאין יבא עזרי", מאין תבא תשועתי, מאין אבקש עזר ותרופה לחולה מדכא כמוני שוטטתי בארבע פנות תרופה לא מצאתי, שבת אליך בבשת פנים לשחרך אל בעת צרתי ואתנפל ואתחנן לפניך מלא רחמים בכל עת, מלך אוהב צדקה ומשפט שתוכני ותעזרני ותושיעני ותלמדני ותורני בכל עת דרכי המשפט וקדושה, שאדע ואבין ואשכיל איך לדון ולשפט את עצמי בעצמי בכל יום על כל הדברים שעשיתי ולמצא דרך ועצה נכונה ואמתית שאזכה לקיימה באפן שאשוב מעתה מכל דרכי הרעים וממחשבותי הרעות, ולא אשוב עוד לכסלה באפן שאזכה לשוב בתשובה שלמה לפניך באמת ולעסוק תמיד במשפט וקדושה לשפט את עצמי כראוי, כרצוני וכרצון הצדיקים האמתיים עד שאזכה על ידי המשפט שאשפט את עצמי בעצמי, לסלק ולבטל כל המשפטים והדינים שלמעלה ממני, שלא יהיה כח לשום מערער ומקטרג לעורר שום דין ומשפט עלי כלל:

לקוטי הלכות או"ח ערבית הלכה ד' אות לו. וזהו בחינת כל הגליות של כלל ישראל, שבבאר היינו בארץ ישראל כמה פעמים, וחזרנו משם בעת הגליות. וכל זה הוא בחינה הנ"ל. כי מחמת שהניצוצות נפלו בעמקי הקלפות, צריכים לבררם בתחבולות רבות. ועקר הוא ההתחלה, כי כל התחלות קשות (מכילתא יתרו). וזה מחמת בחינה הנ"ל, מחמת שזה תלוי בזה, ואין יודעין מהיכן ההתחלה. כי אי אפשר לבררם כי אם על ידי ארץ ישראל, ואי אפשר לבוא לארץ ישראל כי אם על ידי שמבררים אותם וכו'. וכן הוא בכל ההתחלות, שצריכין להתחיל לשוב להשם יתברך, שאי אפשר להתעורר בתשובה כי אם על ידי שיתנוצץ לו אור השם יתברך, כדי שיתעורר לשוב. ואי אפשר להזריח לו מאורו יתברך כי אם כשישוב בתשובה, כי "כל זר לא יאכל קדש" (ויקרא כב, י). ואם כן, מהיכן ההתחלה ולפעמים כשהשם יתברך מרחם עליו ומזריח לו אורו יתברך לתוך עמק חשכות שלו ונפילתו הגדולה כדי לעוררו בתשובה – הוא אינו יכול לקבל האור הזה. כי לפי עצם שבירתו לשברי שברים על ידי מעשיו הרעים – הכל הוא אצל בחינת רבוי אור.

לק"ה שלוחין הלכה ה' אות כז – כי בענין בלבול המדמה כלול כל התאווה, הן תאוה הנ"ל, הן תאוה ממון וחסרון הבטחון וטרדת הפרנסה. והכל הוא בחינת פגם האמונה, והכל תלוי זה בזה, ואין יודעין מהיכן ההתחלה, ועל כן קשה מאד לתקן. ואי אפשר לתקן כי אם על ידי הצדיק האמת שיש לו בחינת רוח הקדש וכו', כנ"ל. ובלבד שיבקש אותו מאד עד שימצאנו, ואפלו אחר כך צריך לבקש עוד הרבה בכל פעם וכו', וכו', עד שיזכה לאמונה שלמה ביותר בכל פעם עד שיתתקן בשלמות וכו', וכו'.

לק"ה מתנה הלכה ה' אות עב – ועל כן נתקשה משה מאד על מעשה המנוחה, מחמת שראה שהכל נעשה מעשת אחד והכל תלוי זה בזה ואין יודעין מהיכן ההתחלה, על כן היה קשה בעיניו מאד איך מכניסין ומאירין תקונים אלו בישראל. עד שהראה לו השם יתברך שהכל ממנו יתברך, רק העקר הוא הרצון האמת, שמי שירצה באמת ברצונות חזקים להתקרב להשם יתברך יזכה לכל זה וכו', וזה שכתוב בסוף מראה המנוחה של זכריה (ד, ו): "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי" וכו' בחינת רצון, כי העקר תלוי ברצון טוב וחזק ימים ושנים להשם יתברך באמת לאמתו על ידי זה יזכה לכל הנ"ל, וכו'.

^ד עיין לק"ה פדיון הבכור ה' לג. הובא במשיבת נפש פג.

^ה **לקוטי הלכות יו"ד פדיון בכור הלכה ה'** אות לג. כי איתא במדרש (במדבר רבה ז, ו) על פסוק (דברים ג, כח): "וצו את יהושע וחזקוהו ואמצוהו" וכו', וזה לשונו: לפי דברנו למדנו שאין מחזקין אלא למחזקין, ואין מוורין אלא למורין. ולכאורה הוא פליאה, כי אם כן, מהיכן ההתחלה? אף כבר דברנו בזה במקום אחר (הלכות ברכת הרי"ה, הלכה ד', אות יט ועוד). שיש כמה דברים שהם תלויים זה בזה ואין יודעין מהיכן ההתחלה (?). ובאמת הוא נפלאות תמים דעים, והוא מסתרי נפלאות הבחירה שהוא הפלא הגדול שבכל פלאות הבורא יתברך שמו, ואי אפשר להשיג זאת, כי באמת אין יודעין מהיכן ההתחלה. אף באמת כל ההתחלה והסוף והאמצע והתכלית שלנו הכל הוא על ידי הצדיק האמת שבכל דור, שהוא בחינת משה רבנו שהוא הרב הראשון של כל ישראל, וגממנו ההתחלה ואצלו כל תכליתנו ותקוננו, כי מ"ה שהיה הוא שיהיה (קהלת א, ט) – כמו שאמרו רבותינו ז"ל (קהלת רבה א, כח). וההתחלה של הצדיק האמת בחינת משה בעצמו ואי אפשר לנו להשיג כלל, ואין לנו להרהר בזה כלל, איך זכה אשה להשגה כזאת וכו'. אף אחר שבבאר זכינו לקבלת התורה ממשנה רבנו, ולהמשיך דעתו הקדושה בכל דור ודור על ידי צדיקי אמת שבכל דור, שהוא בחינת הדעת של כן ותלמיד הנ"ל, על ידי זה הודות לאל יש לנו מהיכן להתחיל, כי מנעורינו מגדלין אותנו בקדשות ישראל, כי התינוק בשגור – מלין אותו ביום השמיני מיד,

עד כאן ביאור חברותא לתורה רעא

רבנו בתורה ל' אות ח' אומר **כי יש ב' מיני עזות**, עזות פנים ועזות דקדושה מדת העזות מבאר המהר"ל בנתיב הבושה פ"א שהוא לא מתפעל מזולתו כלל. וממילא שום מחיצה לא עוצרת אותו ועושה רצונו להשיג חפצו בחוצפה בלי התפעלות מאף אחד ומשום דבר. ויש בזה שני מיני עזות, **בעזות דסט"א המניע לזה הוא הישות** וגאוה שמרגיש עצמו שהוא המציאות ואין מציאות אחרת חשובה ממנו. בבחי' והכלבים עזי נפש שהיא תכונת הכלב כמבואר בגמ' (ב"ק כג.) סתם דלתות חתורות הן אצל הכלב. והיא העזות של הגויים שלא היו רגלי אבותם על הר סיני. אבל בישראל נכנעה העזות דסט"א בזכות יצחק אבינו ונתבטלה בהר סיני, כשנתבטלה מהם זהמת הנחש, ובמתן תורה שקבלו נשמת ישראל קדושה. אבל ע"י רוח שטות שנכנס באיש ישראל נופל מהדעת ומתלבש בו קליפת ישות של גוי, (אולי כמו עיבור של נשמת רשע שלא היו רגלי אבותיו על הר סיני), והיא מפילה אותו להתנהג בישות וגאוה ועזות דסט"א.

ויש עזות דקדושה, והמניע שלה היא עוצמת נשמת ישראל שהיא גבוה ואלוקית חלק אלוך שנמשך לשרשו כל כך עד שלא מתפעל משום דבר המונע אותו זה. וכשנפש ישראל בטל לנשמה אזי היא נשמה אבל כשהיא נופלת בגלות אזי פונה מהארת הנשמה אל עזות הגוף ותאוותיו ע"י רוח שטות וחכמה חיצונית.

שני מיני העזות אע"פ שהמניע שונה בתכלית אבל כיון שהביטוי החיצוני דומה ששניהם לא מתפעל מזולתו לכן בקל אפשר שיתערב עזות דסט"א בעזות דקדושה וצריך בזה זהירות גדולה וכמבואר בתורה כב שעל זה התפלל התנא במשנה (אבות ה' כ) הוי עז כנמר ועז פנים לגהנם וכו' יה"ר שתבנה עירך. ועל כן מבאר הביאור הליקוטים שעז פנים לגהנם נאמר גם על עזות דקדושה, שבהכרח שיתערב בה גם גסות וישות קצת שאין לה תקנה אלא גהנם¹. ורק צדיק האמת שיכול לאחוז בשני הפכים יש בכוחו להפריד לגמרי את העזות דקדושה שלא יתערב בה שום ישות כלל. בעזות ובושה כאחד מכח גודל הענוה וביטול שלו.

מדה זו של עזות אפילו דקדושה בעוה"ב אין לה מקום כלל כי שם יש רק מדת הענוה וביטול והתכללות בו ית', וכמבואר בתורה עב תנינא שלעת"ל לא ישאר מהאדם רק השפלות שלו, וכמבואר כאן שאפילו העזות דקדושה היא בחי' פסל לך בחי' פסולת.

אבל בעוה"ז א"א בלא מדת העזות ועל זה אמרו חז"ל לא הביישן למד, ואמרו הוי עז כנמר. ואעפ"כ סתמו ואמרו עז פנים לגיהנם, משמע גם העזות דקדושה. (כמבואר כל זה נפלא בביאור הליקוטים על תורה זו) **נמצא שגם עזות דקדושה יש בה קורטוב של ישות המכרח אפילו לקדושה כגון בתפלה ובלימוד חכמה תתאה, ואולי אפ"ל שזה בחי' מחז"ל (סוטה ה.)** ו"ח צריך שיהיה בו שמינית שבשמינית גאוה. דהיינו אחד

ואחר כך קשמתחיל לדבר – מתחילין לדבר עמו בלשון הקדש וללמדו תורה, ותקף מלבישין אותו בציצית וכו', על כן נודאי יש לנו במה להתחזק בעזרת השם יתברך.

¹ צ"ע עין ב"ר מד כא כל הענשים החליף אברהם אבינו בשיעבוד מלכויות לבד מהעזות שהיא לגהנם כחז"ל עז פנים לגהנם. (הובא בסוף תורה כב) ושמעתי מהריצ"ח ביאור בזה כי עז פנים לא מתפעל מהשיעבוד ולא חל עליו לכן לא מכפר לו. וצ"ע מביצה כה: עזין שבאומות ישראל וא"כ מדוע יש להם שיעבוד גלויות הרי לא יועיל להם לכפרה. ואע"פ שע"י התורה נהפכת העזות שלהם לקדושה, אבל כיון שעכ"פ אינו מתפעל מזולתו לא נחשב משועבד ולא יכפר לו. וצ"ל שאם באמת לא משועבד בגלל עזות דקדושה אדרבה זו תשובה שבה מתקן את העון. כי כל העוונות הם שנפל מהעזות דקדושה לעזות דסט"א. אבל רק כלפי התורה ליהנות מהבלי עוה"ז והנאה זו מתכפרת בשיעבוד גלויות ורק העזות שגרם לה בגהנם.

עוד אולי אפשר לבאר כוונת המדרש ששיעבוד מלכויות אין הכוונה לעצם הנפילה לתאווה (כתורה לו שכל תאווה היא שיעבוד מלכות) אלא שאברהם אבינו טען להקב"ה הרי כל תאווה מחייבת איזה הקרבה דהיינו שמשועבד עמ"ל להשיגה כגון ממון אזי הולך כל יום לעבוד ובניאוף מנסה למצא חן ובאכילה משיג ממון כנ"ל וגם מתעסק בהכנת אוכל טעים וכל כיו"ב זה איזה שיעבוד שמחייבת התאווה בבחי' עול דרך ארץ. ועל זה טען אברהם אבינו שכל בעל תאווה משועבד לתאוותיו וזה בעצמו עונש לו שמכפר. אבל על העז פנים כל זה לא חל כי אין אצלו מציאות של שיעבוד כי ממון גזול ואשה חוטף לכן אין לו תקנה.

¹ **סוטה ה.** – א"ר חייא בר אשי אמר רב ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית א"ר הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא אמר רבא בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה א"ר נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה מי זוטר דכתיב ביה (משלי טז-ה) תועבת ה' כל גבה לב.

פרש"י – אחד משמונה בשמינית. משקל קטן הוא והיינו עוכלא כלומר צריך שיהיה בו מעט גאוה שלא יהו קלי הראש מסתוללין בו ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם: **ומעטרא ליה כי סאסא לשיבלתא.** גסות מועט נאה והוגנת לו לתלמיד חכם ומעטרתו כסאסא המעטרת את השבולת: **בשמתא דאית ביה.** גסות הרוח: **ובשמתא דלית ביה.** גסות פורתא לפי שאין בני עירו יראים ממנו ואין בו כח להוכיחים: **לא ממנה ולא ממקצתה.** לא יחפוץ אדם לא בכלולה ולא במקצתה דמי זוטר מאי דקרי ליה קרא תועבת ה':

ועיין רוח חיים על אבות ד' י' שמינית שבשמינית הלוג הוא קורטב (במקוואות ג' א' ע"ש פי' הרמב"ם)

ועיין שער מאמרי רז"ל (להאריז"ל) – מסכת סוטה ה. – וצריך לדעת איך אמר תרתי דסתן אהרדי וגם מה שייכות אל השעור שהזכיר ר' חייא אמר רב. והענין הוא כי הגאוה היא בהויה דס"ג וכמו שהודעתין כי הגאוה היא באו"א כי כן גאוה"א היא בגי' י"ה וזמ"ש במאמר התקונין בהקדמי דכתיבת יד דבשם ס"ג עתיד קב"ה לנטלא נוקמיה מסמא"ל גס רוחא, ולכן בעל הגאוה נק' גס רוחא כי גס הוא אותיות

חלקי סד שהוא קורטוב ישות (רוח חיים על אבות ד' י'), שבלעדיו א"א להתגבר כלל על חושך ועזות העוה"ז. ואפילו כלפי הקב"ה מי שנמצא בעוה"ז בהכרח שיהיה לו עזות לפנות אל הקב"ה בעצמו לבקש שנוי טבע ורחמים גלויים והשגות אלוקות. ואמנם לעתיד לבוא כמו שהתורה שלנו היא פסולת ונשליך אותה כשנוכה לעוה"ב, הכי נמי גם העזות המכרחת לקדושה, נצטרך אם לא גהנם אזי לפחות טבילה בנהר דינור כדי לסלק אותה מאיתנו. כי העזות היא עיקר זהמת הנחש, והיא עיקר המניעות על ההשגות אלוקות, (ובלשון הגדה של פסח אילו קרבנו להר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו. כי בהר סיני פסקה הוהמה, ובלי זהמה אפשר להשיג השגות אלוקות בלא ההקדמות של התורה) ורק בגלל שנמצא בנו עזות א"א לזכות להשגות אלא ע"י הקדמות ואת ההקדמות של התורה א"א ללמוד בלא עזות דקדושה. נמצא שרק בגלל שיש בנו עזות אנו לא יכולים בלי עזות.

(כך נראה לבאר את העזות דקדושה לפי הביאור הליקוטים הנ"ל ולקמן יתבאר בדרך אחרת שיש חילוק מהותי בין עזות דקדושה לעזות

עוד אומר שם רבנו כי יש עזות דקדושה שאי אפשר לקבל את התורה דהיינו חכמה תתאה מהרבי המלמד אותה כי אם ע"י זה העזות דקדושה. כמו שאמרו רז"ל (אבות פרק ב')^י לא הבישן למד בין שמתבייש לבקש מרבו שיסביר לו שוב עד שיבין, כי חושש שיתגלה שאינו מבין^י. ובין שיש לו ענווה פסולה לחשוב שאינו ראוי לבקש גדולות והשגות אלוקות. ומבואר בתחילת התורה שזה עיקר גדול לבקש השגות אלוקות ועל כן צריך לחפש רבי גדול מאד מאד שילמד אותו היטב את ההקדמות שצריך כדי לזכות להשגות אלוקות שבזה תלוי כל האמונה והיראה של האדם. ואע"פ שעז פנים לגהנם ובושת פנים^י לגן עדן (אבות ה'), ומדת הבושה היא סימן לעם ישראל (יבמות עט.), אעפ"כ הנכסף אליו ית' לעשות רצונו להדבק בו ובצדיקים צריך בדרך ארץ לקחת ממדת העזות/י^י ולבקש גדולות אע"פ שנדמה לו שהם חוץ למחיצתו, וכמו שארז"ל (ביצה כה ע"ב)^י מפני מה ניתנה תורה לישראל מפני שעזין הן^י שבטבעם יש מדת העזות/י^י

ס"ג, והנה ח' פעמים ח' הם ס"ד, וכשתקח חלק אחד מהם שהוא שעור אחד משמנה בשמינית עדיין אינו בכלל ג"ס הרוח, כי לא נכנס בגבולו של ס"ג אבל אם יהיה בו יותר משעור הנו' אפילו כל שהוא יכנס בכלל ג"ס הרוח ונק' בעל גאווה:

"אבות פרק ב' (ה) הוא ה'ה' אומר, אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד, ולא הבישן למד, ולא הקפדן מלמד, ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין אנשים, השתדל להיות איש: רע"ב – ולא הבישן למד – שהמתבייש לשאול שמו ילעיגו עליו, ישאר תמיד בספקותיו:

ט שנמצא שהבוש חושש לכבודו ע"כ נצרך לבריות עד שהוא כחומר ביד הסובבים אותו.

'בושת פנים לעומת עזות פנים וראיתי מאמר בזה שמבאר הטעם כיון שדרכם היה לכסות הפנים מפני הבושה וסימן לעזות היה מי שלא כיסה פניו. ופניו הכוונה למצח. עיין זבחים פח: א"ר חנינא יבא דבר שבקול ויכפר על קול הרע וציץ מכפר על עזות פנים בציץ כתיב (שמות כח-לח) והיה על מצח אהרן ובעזות פנים כתיב (ירמיה ג-ג) ומצח אשה זונה היה לך.

עיין מצודות דוד ירמיהו שם – ומצח – אבל יש לך מצח מגולה בדרך אשה זונה שאינה מכסת מצחה בעבור בושה מה לא כדרך הצנועות שמכסות מצחן אם יקרה להן דבר בושה. מאנת הכלם – אתה ממאנת להיות נכלם ובוש ממעשיך:

ועיין ירושלמי במסכת כלאים פ"ט ה"ב: "מטפחות הספג – פעמים שהוא רואה את רבו ומתעטף בה". ועיטוף הוא כיסוי הפנים – כדברי הירושלמי מסכת ברכות פ"ז הלכה ה': "מיסב מתעטף ומברך אם עשה כן הרי הוא כמלאכי השרת מה טעמא בשתים יכסה פניו".

"בתורה כב רבינו מבאר שענין הזה הוא כחוט השערה וצריך הרבה תפלה לזכות לכיון בזה שלא יפול לעזות דסט"א וזה שבמשנה הוי עז כנמר מיד מבקש יהי רצון שתבנה את בית המקדש דהיינו את היראה שלא נפגום בה בעזות דסט"א. ועיין פ"ה הרמב"ם למשנה הוי עז כנמר שכתב שלצורך הקדושה צריך לקחת ממדת הפחיתות של עזות. ובהקדמה לפי המשניות מקשה לא הבישן למד ומאידך בושת פנים לג"ע ומתרחץ לחלק בין לא הבישן למד היינו רוב בושה אבל בושת פנים לג"ע היא הבושה במדה ממוצעת.

"ביצה כה: – תנא משמיה דר"מ מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהן עזין תנא דבי ר' ישמעאל (דברים לג-ב) מימינו אש דת למו אמר הקב"ה ראויין הללו שתנתן להם דת אש איכא דאמרי דתייהם של אלו אש שאלמלא (לא) נתנה תורה לישראל אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם והיינו דאמר ר"ש בן לקיש ג' עזין הן ישראל באומות כלב בחיות תרנגול בעופות וי"א אף עז בבהמה דקה וי"א אף צלף באילנות:

פרש"י – שהן עזים – ונתנה להם תורה שיעסקו בה והיא מתשת כחם ומכנעת לבם: דתיהן של אלו – מנהגם של אלו אש שהם עזים כאשר: מימינו אש דת למו – מימינו נתן להם התורה מפני שאש דת למו והרבה מקראות חסרים כזה: עזים – קשים להנצח אנדר"ש בלע"ז: צלף באילנות – לא ידעתי מהו עזות שלו:

אבל הרמב"ן פירש שהתורה ניתנה לישראל דווקא כיון שיש בהם עזות ורק ע"י עזות אפשר לקיים אותה.

המתיבתא בילקוט ביאורים כאן הביא ביאור בגדי יו"ט שהחילוק בין שני לשונות של תנא דרבי ישמעאל הן דללישנא קמה ישראל עזין מטבעם וניתנה להם תורה להכניע העזות. ולישנא בתרא ישראל עזים מכח התורה שכבר השיגו לפני מן תורה מכח עצמם וניתנה להם תורה ומצוות מהקב"ה שהיא בחי' מים לכבות עזותם. ע"ש.

"צ"ע פשט המאמר הוא שכיון שישראל עזין קבלו תורה שתכניע את העזות שבהם. אבל מרבינו משמע קצת שאדרבה כיון שהם עזין יש להם את הכלי לקבל את התורה. כי לא הבישן למד.

עוד עיין יבמות עט. – אמר (דוד המלך שמעשה עם הנבעונים שלא ריחמו על בני שאול ורצפה בת איה) שלשה סימנים יש באומה זו (של ישראל) הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים רחמנים דכתיב ונתן לך רחמים ורחמן והרבך ביישנך דכתיב בעבור תהיה יראתו על פניכם גומלי חסדים דכתיב למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגו' כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו.

ולפ"י צ"ע אם העזות היא היפך הבושה כיצד ניישב את הסתירה בחז"ל שישראל עזים שבאומות ובישנים שבאומות?

יותר משאר אומות/י, וכנ"ל א"א ללמוד את התורה אלא ע"י עזות, ועל כן אע"פ שהעזות מעורב בה גסות, ציוו חז"ל לנהוג בה בלימוד התורה וקיום המצוות וכמ"ש (אבות פרק ה')^{יט} **הוי עז כנמר**^י שלא להימנע

ואולי אפשר כי הגדרת העזות היא שיוצא ממחיצתו ונכנס למקום שלא הורשה בחוצפה. ויש לזה שתי סיבות או טבע רע של ישות שמרגיש אני ואפסי עוד ממילא לא מתייחס לשום מחיצה. וזו עזות דסט"א. אבל יש עזות דקדושה שהיא אדרבה מרוב תפיסה בגודל הדבר שנכסף אליו ואהבתו רוצה להדבק בו ולהכלל בו ולהתבטל אליו, לכן משתדל ומעזי וגם זה רק אחרי שחז"ל ציוו הוי עז כנמר ולא הבישן למד. נמצא ההבדל עצום שעזות דסט"א לא רואה מחיצה כלל כי הוא הישות. לעומת זה עזות דקדושה היא שרואה היטב את המחיצה וכל רצונו הוא להתבטל ולהכלל בישות האמיתית שמעבר לה.

י' **צ"ע מה גרם לישראל להיות עזין שבאומות הרי היו בכלל האומות ומשנפרדו רק התעלו והודרכו, ומישראל פסקה זהמת הנחש ואילו מהגויים לא פסקה ועיקר העזות דסט"א היא מזהמת הנחש.** (ראיתי בזה מאמר של הרב מרדכי מישולבין (חב"ד ביתר עלית) שלמד מבעל התנא שהטעם כיון שנשאר בנו טבע של תרעא אבי אברהם. וקשה לי א"כ במה תרעא עז יותר משאר גויים ועוד שאברהם נעשה בריאה חדשה עד שנפטר מכבוד אב, ויותר נראה לי שזה מסיבת היות נשמות ישראל משרש גבוה מאד כיון שבאו בלא נוק' ונרבקו בהן זחמה גדולה ואע"פ שנתבררה ד"פ כדלקמן אבל מהיותם נשמות גבוהות הם תמיד צורה קדושה שלא מתפעלת מאחרים ומאידך על כן גם הסט"א רודפת להתדבק בה להפילה לישות בכל חטא קל).

והביאור אולי כי באמת בשרש נשמת ישראל יש חילוק עצום, כי ישראל עלו במחשבה תחילה, ולא הגויים. ונשמת הגויים מצד הרע בעצם, ונשמת ישראל טוב בעצם. (עץ חיים שער מט פ"ג נפשות הגויים משאר קליפת טמאות שאין בהם טוב כלל. הכוונה דכל יסוד שעושים הוא לגרמייהו וכמבואר בגמ' ע"פ חסד לאומים טמאת שהצדקה שעושים היא להתיידי. מבואר שהטוב שבנפש ישראל הוא התנייה ודורע של הגויים לקיחה כי זהמת הנחש היא הישות וגאוה שאני המציאות, וישראל יש לזה עוד מציאות גדולה יותר שבטלים אליה) ואולי העזות שבנשמות ישראל הוא מסיבה אחרת, כיון שהן נשמות גבוהות מאד ע"י שבאו לעולם בדרך של פגם ז"ל כמבואר באר"ז^ל (שער הפסוקים ריש פרשת שמות) שטפה היוצאת בלא נוקבה היא גבוהה יותר, אבל מאידך היא בלא שמירה ומלישיש אותה שדין ומזיקין. ועל כן הטיפות שיצאו מאדם הראשון כשפרש מאשתו קל שנים וישב בנחל גיחון היו נשמות גבוהות מאד אבל עם המון קליפות. (עיין מהר"ל נתיב הבושה פ"א שכתב שישראל הם בחי' נפש שלא מתפעל מכלום ולכן הם עזין שבאומות להבדיל מגדר הבושה שהיא כחומר ביד היוצר שמתפעל מכל דבר, ואע"כ סימן לישראל מדת הבושה כי מהקב"ה ותורתו הם כן מתפעלים) ולכן נשמות ישראל היו צריכות ד' ברורים (ד' דייקא בחי' ד' גלויות, מבול פלגה סדום ומצרים) עד שנתברר הטוב שבהם לעם ישראל וגוי קדוש במתן תורה. ומבאר שם שהם היו דור המבול (שמדור שלם בן אלף ותרגו' שנים נאבדו כולם לבד מנח גו' בניו) ואחרי ש"מ שנה (ילקוט שמעוני רמז מג) דור הפלגה (שליש נהפכו לקופים ופילים (ילקוט שמעוני רמז סב) ואחרי נ"א שנים אנשי סדום (מתו כולם לבד מלוט ובנותיו ואברהם אבינו, דהיינו שהם היו הסיגים של אברהם ובלוט נשאר ניצוץ) ולבסוף נתברר זרעו של יעקב אבינו (ש"מ שנה משולד יעקב עד שאמר שירה על דם, לכפר על ש"מ שנה של דור הפלגה שחטאו מרוב טובה – ילקוט רמז סב) אע"פ שפסקה הזחמה ממנו שיצאה בישמעאל ועשו והיה דור שלישי מתרח (רבי אבא בר כהנא בשבת קמז). אע"כ עדין להיות במדרגת נבואה הראוי למתן תורה נתברר שוב (אחרי רפד שנה בפטירת לוי) בכור הברזל של מצרים בשיעבוד (ל' שנים שעבוד מפתירת לוי ועוד פו שנים עינוי מהולדת מרים) (עיין בניהו בן יהוידע על שבת פט; שנשוא יעקב ר"ת ברזל כי מתן חזרה לבניו וזחמה שעל כן גלות מצרים נקרא כור הברזל. וצ"ל שאינו זחמה חדשה אלא חזרת הפגם של אדם הראשון כמבואר בשער הפסוקים הנ"ל ושער הכוונות פסח א' ובישיות הר"ן פו ותורה ה' תנינא) ורק חמישית מהן יצאו לקבל תורה. וארבע חמשיות מישראל שהיו הסיגים מתו במכת החושך, והערב רב היה בהם עוד מעט ניצוצות קדושים שעל כן משה רבנו הוציאם ממצרים עם ישראל. ובהר סיני פסקה זהמת הנחש מישראל לגמרי, ועי"ז קבלו תורה. ושוב בחטא העגל חזרה זהמת העגל, אבל הרבה פחות. נמצא שהגויים לא היתה בהם זחמה כל כך כמו בישראל, כי בגוים היה רק זהמת הנחש, ומעולם לא נתבררה. ואילו ישראל היה בהם זהמת פגם הברית וזהמת הנחש. וכנראה שעל כן ישראל עזין שבאומות, אלא שברוב הזיכוכים שעברו נמתקה העזות שבישראל להיות עזות דקדושה.

טו **צ"ע לשון הגמ' בביצה כה: שם שכיון שהם עזין שבאומות לכן ניתנה להם התורה תבלין להכניע עזותם ע"י התורה שנקראת עז.** כמ"ש ד' עז לעמו יתן. משמע שהעזות של ישראל היא קשה יותר מהעזות של הגויים. ואולי יש לומר כמבואר בלק"ה ערובי תחומין ה' עה"פ כל המוגש לשמי וכו' שהארץ האמת בעולם גורמת הרגשת חסרון לבני אדם למשוך אותם אל האמת אלא שמי שקשור לתאוותיו הם מונעות ממנו את האמת אבל הרגשת החסרון נשאר וגורם להם לרוץ יותר לתאוות וע"ז, הכי נמי ישראל כיון שמרגישים יותר את אור האמת ע"י שכבר היו בהר סיני לכן מרגישים יותר הרגשת חסרון לכן כשח"ו יורדים יורדים יותר מהאומות.

לקמן מנדרים ב. כל מי שיש בו עזות בידוע שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני, נמצא שהתורה שלומד אינה מסיני אלא מהסט"א והיא בחי' ע"ז ופסילים, והלשון צ"ע, שלא ביאר כמה עזות, הרי בכולנו יש עזות, ואדרבה א"א בעוה"ז בלי עזות, ובפרט לפי ביאור הליקוטים שגם עזות דקדושה היא עזות וישות. וצריך לומר שהכוונה לזהמת הנחש שמי שהיו רגליו על הר סיני בטלה ממנו רובה, וזהמה היא הישות שגורם לעזות, אלא שצ"ע שמסתמא רבנו לא מדבר כאן ממי שכלל לא היה בהר סיני, אלא מדבר באנשי שמכיר אותם לפי העזות שיש בהם כנ"ל. נמצא שיש עזות גם למי שהיו רגלי אבותיו על הר סיני, א"כ מה הכוונה? הרי בהר סיני א"א להיות למחצה שלישי ורביעי, אלא או שהיו או שלא היו. עוד צ"ע הרי אדרבה אמרו בביצה כה: ישראל עזין שבאומות אע"פ שהיו רגליהם על הר סיני. וא"כ מוכרחים לומר שעזות דקדושה היא מהות אחרת מעזות דסט"א. דהיינו שעזות דקדושה היא אדרבה כיוון שהיו נשמות ישראל בהר סיני וכבר טעמו טעם קדושת התורה ואור הפנים, נעשה בהם טבע של משיכה עצומה לקדושה, והמשיכה הזו גורמת להם להיות עזים, להבדיל מהגויים שזהמת הישות גורמת להם לעזות. אלא שאע"פ שהגורם לעזות הוא שונה לגמרי כנ"ל, אבל העזות עצמה היא קרובה מאד, כמבואר בתורה כב ובתורה קמו עד כמה צריך להיזהר לא ליפול מעזות דקדושה לעזות דסט"א. עוד צ"ל שגם ע"י עבירות חוזרת זהמה לישראל ונעשה בעל ישות וגאות שהיא עזות דסט"א. כמבואר בספרים שבחטא העגל חזרה זהמת הנחש לישראל, כי בהר סיני לפני העגל פסקה הזחמה לגמרי וזכו להשגות אלוקות בלא הקדמות, ובשחזרה בעגל לא חזרה כמו לפני כן כמבואר בשבת קמו שהגויים מזהמים וישראל ביחס לגויים פסקה מהם הזחמה גם אחרי חטא העגל.

יז **אבות ה' ב' – יהודה בן תימא אומר, הוי עז כנמר, וקל פנשר, ורץ כצבי, וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים.** הוא היה אומר, עז פנים לגיהנם, ובשפת פנים לגן עדן. והי' רצון מלפניך יי אלהינו שתבנה עירך במהרה בימינו ויתן חלקנו בתורתך:

תפארת ישראל – [קנב] הוי עז כנמר – א) בהשלמתך התלוי במעשה הגוף, תקח א"ע לכל מעשה טוב, ולא תחשוב מי אני ומה חיי שאשתדל אחר מצוה זאת, זה אינו ראוי רק לצדיק גדול, ולא לשפל כמוני, אבל אני אומר לך, שתהיה עז (אוונטערנעהמענד) **כנמר שלא ישוב מפני כל, אף שאינו חזק כל כך בטבעו:**

רמב"ם – אע"פ שאמר עז פנים לגיהנם, צוה בעזות בתוכחת המורים וכיוצא בהן, ובאילו אמר השתמש בקצת הפחיתות במקומה ברצון הש"י ובאמיתותו, כמאמר הנביא ועם עקש תתפל אלא בתנאי שתהיה כוונתך האמת, והוא אמרו לעשות רצון אביך שבשמים. ומן

משום דבר של קדושה מתוך בושה מבני אדם/י, כנמר ולא ככלב. ובשביל זה התורה נקראת עוז כי היא תיקון העוז ונקנית בעוז/י, כמו שכתוב (תהלים כט/כ) ה' עוז לעמו יתן (וכמו שפירש"י נראה שצ"ל כמו שתרנגם יונתן, וכן בזבחים קטז/א) שעוז היא התורה, נמצא כשנתן תורה לישראל נתן להם עזות דקדושה. ונראה שכאן טמון המניע לעזות דקדושה, שנתן לישראל תורה כזו שתכניע הישות ותגביר את הצמאון לקדושה והרצון להמליך את הקב"ה עד שלא מתפעל משום מניע. ועל כן התורה נקראת עוז כי מהפכת בלומד אותה את עזותו לעזות דקדושה כי אי אפשר לבא אל התורה ללמוד על מנת לקיים, ולקיים בדקדוק גם במקום שאחרים לא מדקדקים בה וכ"ש כשלועגים לו/י כ"א על ידי עזות דקדושה.

עד כאן מתורה ל' אות ח' ענין עזות דקדושה ועזות דסט"א

העזות שצריך נגד מפורסמים של שקר מהקדמה לתורה כב אות ד' אחרי שנתבאר שהעיקר הוא לשמור על חותם החיצון שהוא האמונה ונתבאר שאין לה שלימות בלא הארת האמת מהו' רועים נמצא עיקר העבודה היא להתקרב לז' רועים להתחזק על ידם באמונה. עתה יבאר הקושי להתקרב אליהם כי לעומת רועים דקדושה יש רועים דסט"א מפורסמים של שקר שמרחיקים בעזות מהרועים דקדושה ועל כן א"א להתקרב אל הרועים דקדושה אלא ע"י עזות דקדושה, כדי להתגבר על העזות דסט"א של הרועים הנ"ל.

גדר מידת העזות (שמעתי מהרי"ח שיעור ו) היא מה שיוצא ממחיצתו בתקיפות להשיג מבוקשו וכמבואר בגמרא בבא קמא כג/ב² סתם דלתות חתורות הן אצל כלב.

עזות – מההמשך משמע שעיקר העזות כאן היא לא כפי' הרע"ב על אבות שלא להתבייש מהרועים דקדושה בבחי' לא הביישן למד. אלא העזות נצרכת כדי לזכות להגיע אל הרב, דהיינו כדי להתגבר שלא לשמוע להרועים דסט"א המרחיקים מהם, ומבאר שכיון שמלכותם ע"י עזות, לכן להתגבר עליהם אפשר רק בעזות, משמע שנגד עזות מועיל רק עזות, וזה נ"ל שלומדים מהנמר דווקא ולא מהכלב וכפי שיבאר בפנים. אבל צריך זהירות דהיינו לזכור שאני משתמש בכלי של הסט"א, לכן הסכנה גדולה ליפול על ידה לעזות דסט"א,

הטובות שחנן הש"י לזאת האומה שיש להם בושת פנים, וכן אמרו (יבמות עט.) שמופת זרע אברהם שהם ביישנים ורחמנים וגומלי חסדים.

לחם שמים ליעב"ץ – עז פנים. אחר ששיבח העז כנמר לעשות רצון אביו שבשמים. חזר לגנות מדת העזות. שלא תהא נכרת בפנים לגמרי. אפי' לעבודת השי"ת. העונה משובחת. והצנע לכת. ולא אמר הוי עז אלא לענין אומץ הלב בלבד. תדע שהרי ישראל נקראו עזין. (כמ"ש בפא"צ) עם היותן ידועים שהם ביישנים. אלא עזות לחוד. ועזות פנים לחוד. לכן לא הזכיר למעלה. אלא עז בלבד. וכאן זכר עז פנים. ולא אמר ג"כ עזות פנים. בדרך שאמר בושת פנים. לומר שאפי' לא חטא בעזות פנים בפועל במעשה או דבור אלא שהוא עז בפנים ניכר. וכגון קורץ בעיניו וגו'. כענין שכתוב הכרת פניהם ענתה בם. וכן מדת הבושה נכרת בפנים. כמ"ש למען תהי' יראתו על פניכם. וביאר כאן שהעז בפניו אין לו תקנה. אלא בגיהנם ללכנו מאודם פניו. וכנגד מה שגרם לבון פנים לחברו. דאזיל סומקא ואתי חיורא. לכן הוא צריך ליבון באש. שניצוצות החוצפא נתזין ממנו.

י' עיין בזה במה שהארכנו על תורה כב בהקדמה שם ובאות ד'. מה שהברטנורא פ' שעזות הנמר כיון שהוא ממזר לחזיר הבר ולביאה והקשו עליו כל שזמן עיבורם שונים לא מולידים זה מזה. אמנם מצינו בגמ' שמדת העזות נמצאת בממזר. גם תימה שדווקא עזות דקדושה נלמד ממזר ועזות דסט"א מהכלב שאינו ממזר אמנם מאידך הוא בריה שפלה ביותר כמבואר בספרים.

י" בפסחים קיב. פרש"י הוי עז – התחזק במצוה יותר משיכולת בידך:

י"ט אמנם גם כי בעיקר ע"י התורה מתקיים תנו עוז לאלקים.

כ תהלים פרק כט (יא) יְדֹד עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְדֹד יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם: תרגום יונתן (יא) יי אורייתא לעמיה יהב יי יברך ית עמיה בשלום:

כא זבחים קטז. – כתנאי (שמות יח-א) וישמע יתרו כהן מדין מה שמועה שמע ובא ונתגייר ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע שהרי כתיב בצדו (שמות יז-יג) ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב ר"א המודעי אומר מתן תורה שמע (ובא) שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל (מלכין) עובדי כוכבים אחזתן רעדה בהיכליהן ואמרו שירה שנאמר (תהילים כט-ט) ובהיכלו כולו אומר כבוד נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו שמא מבול בא לעולם (אמר להם) (תהילים כט-י) ה' למבול ישב ואמר להם) וישב ה' מלך לעולם כבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם אמרו לו מבול של מים אינו מביא אבל מבול של אש מביא שנא' (ישעיה סו-טז) כי (הנה) באש ה' נשפט אמר להן כבר נשבע שאינו משחית כל בשר ומה קול ההמון הזה ששמענו אמר להם חמדה טובה יש לו בבית גנוז שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם וביקש ליתנה לבניו שנאמר (תהילים כט-יא) ה' עוז לעמו יתן (מיד) פתחו כולם ואמרו (תהילים כט-יא) ה' יברך את עמו בשלום ר"א אומר קריעת ים סוף שמע ובא שנא' (יהושע ה-א) ויהי כשמוע כל מלכי האמורי.

כב טור אורח חיים סימן א – יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים פרט ארבע דברים בעבודת הבורא יתברך והתחיל בעז כנמר לפי שהוא כלל גדול בעבודת הבורא יתברך לפי שפעמים אדם חפץ לעשות מצוה ונמנע מלעשותה מפני בני אדם שמלעיגין עליו ועל כן הזהיר שתעזי פניך כנגד המלעיגין ואל תמנע מלעשות המצוה.

כג בבא קמא כג. על החררה משלם כו'. מאן חייב? בעל כלב, וליחייב נמי בעל גחלת! בששימר גחלתו. אי כשימיר גחלתו, מאי בעי כלב התם? בשחתר. אמר רב מרי בריה דרב כהנא, זאת אומרת: סתם דלתות חתורות הן אצל כלב.

וצ"ע לפי ההגדרה שעזות היא בחי' יציאה מגבול א"כ בשלמא המפורסם של שקר והרועה דסט"א הוא יוצא לקחת כתר שאינו שלו, אבל העזות דקדושה שצריך נגדו איזה בחי' יציאה מגבול יש בה? ואולי כי עיקר טענת השקר היא כגון מה לך ולמדרגת בטחון ושלמות האמונה, ועל זה צריך עזות כדי שלא להסתפק במה שיש לי, אלא לצאת ממדרגתי ובכל הכח לשאוף לעוד אמונה ולכן לחפש בכל הכח את הרועה שיחזק אצלי את האמונה עד לשלימות הבטחון.

וגם בכל התאוות הרועה דסט"א מרגיע שהמצב הקיים בסדר ועוד מפחיד כגון שא"א בלי ג' ארוחות דשנות ביום וכן בתאוות משביעו שבע, וצריך עזות נגדו לחפש רועה דקדושה שילמד אותי שלהפך שצריך למעט באכילה שגם לגוף בגשמיות זה יותר בריא כמבואר בתורה רעז ובעיקר כדי שיוכל לקבל מהנשמה ומהרועה דקדושה כי עיקר עזות הגוף בא ע"י אכילה כנ"ל והכלבים לא ידעו שבעה וכמבואר בתורה סז אות ג' ובתורה ח' תנינא ובתורה יז וכן בענין התאוות ממון כמה ומה היא השתדלות ומה הוא בטחון ושגם אני שייך בזה ולא רק צדיקים גדולים, וכן בתאוה מרעיבו שבע. כל זה מלמד הרועה דקדושה.

בגדר העזות דקדושה נראה שיש ללמוד ממה שזוכים לה ע"י שמחה דייקא כמבואר לקמן באות ט'. ונראה שזה לעומת העזות דסט"א שנובעת מכעס וגאווה. ובאמת צ"ע כיצד השמחה מביאה לעזות דקדושה דהיינו לתקיפות לעשות דבר שבקדושה. ובפשטות נראה כי שמחה היא רוחב לב הפך הכיוון שבעצבות שגרם עצלות ויאוש, השמחה היא להפך שרוחב הלב משמחה מביא לחיזוק הרצון לכל דבר שבקדושה הפך העצלות ואזי מתגבר בעזות דקדושה נגד כל המניעות על הדבר שבקדושה. נמצא לכאורה שע"ז אפשר להבחין מתי העזות דקדושה ומתי היא סט"א, ע"י שמעיין בה מהיכן היא נובעת, האם משמחה או מכעס.

עוד יסוד חשוב נ"ל שיש כאן לפי המבואר לקמן אות ז' ואות ח' שאפשר להיות אצל הצדיק ולא לשמוע ממנו את קול האמת שבדבריו, כי מעורב בו קול הברא שהוא הצועק יותר בחוזקה בגלל העונות שלנו. ולכן צריך להיות בבחי' בשר לצדיק ולדעת לברר היטב את קול האמת מתוך כל קולות השקר הצועקים בדברי הצדיק, בתוך דבריו ומבחוץ כנגדו.

וענין זה למדנו כבר בתורה ג' בענין שמיעת ניגון ממנגן רשע ושם ביאר מוהרנ"ת שבכל קול מעורב קול ישר וקול חוזר, ומנגן רשע אצלו מתגבר הקול החוזר של תאוותיו רעות לכן מבאר שם רבנו שצריך ללמוד גמרא בלילה כדי לדעת לברר את קול הישר קול ה' מתוך תערובת הקולות, ושם משמע שע"י שיודע לברר הסברא האמיתית מתוך סברות הדחיות שבגמ' וכן ע"י שמצליח להתגבר על הלילה ולהאיר בו אור לימוד התורה ע"ז יודע לברר את הטוב מהרע שבקול ניגונו של מנגן רשע. ונ"ל שכאן היכולת לברר טוב מהרע נעשה ע"י שיודע לברר את הצדיק אמת מתוך המפורסמים של שקר, וע"ז יודע לברר בכל הקולות דקדושה את קול הישר של הקב"ה מתוך קולות עונותיו הצועקים בתוכו כנגדם.

ומבואר כאן שעיקר הברור נעשה ע"י מדת העזות שכביכול משתמש במדה של הסט"א כדי להתגבר עליה. ולכן צריך בזה בעצמו זהירות גדולה שלא ליפול לעזות דסט"א, ומסתמא כנ"ל שע"י שלומד לברר תמיד בין עזות דקדושה לעזות דסט"א נעשה יודע לברר בין הצדיק למפורסם של שקר ובין קול הישר לקול החוזר שבדבורי הצדיק.

מדוע כנמר דווקא

(מהקדמה לתורה כב)

בענין העזות צ"ע שהנמר דוגמא לעזות קדושה אע"פ שבחז"ל (עין ברטנורא על אבות) סיבת היותו עז כיון שהוא ממזר, כדאייתא שממזר יש בו עזות, לעומת זה עזות דסט"א הדוגמא לה הוא הכלב, ואע"פ שאינו ממזר. וצ"ע שהגדרת העזות/כ"ז לומדים משניהם, מהכלב שלא יודע שובע וכל דלתות חתורות לפניו לומדים זאת לא

יד. גדר העזות (כפי שביאר הריצ"ח) היא שיוצא ממחיצתו בתקיפות להשתלט ולקחת דבר שאין לו שום זכות או דין לקבלו אלא רק כי כך הוא רוצה והכח הפועל שמוציא אותו לזה הוא המבואר בספר המדות מי שיש בו עזות סימן שאינו מסתפק במה שיש לו דהיינו ששורש העזות והסיבה לה זה שאינו מסתפק בחלקו (בחי' חסרון בעצם בחי' שאל ששואל בלא אפשרות שיתמלא כלל) והדרך להשיג יותר מהמגיע לו זה רק ע"י עזות, שבצד השלילי זה עזות הגוף שהן התאוות שרוצה מעבר למה שצריך, כי כל התאוות הן רצונות של מעבר לצורך ולא עוד שגם ממלא חסרון בעוד יותר חסרון בממון יש לו מנה רוצה מאתים הפך איזהו עשיר השמח בחלקו ובתאוה משביעו רעב הפך מרעיבו שבע ובכבוד כל זה אינו שווה לי כי יש עוד אדם אחד שלא משתחוה לי הפך הענו הבורח מהכבוד ובאכילה בטן רשעים תחסר הפך ותשבע ותותר

העזות נקראת מלכותא בלא תגא הפירוש שלוקח לעצמו מלכות לא מכח שיש מי שממליך אותו אלא מכח שרוצה למלוך בלי שום זכות רק השתלטות בכח העזות כי כך הוא רוצה

הכלב בחז"ל דוגמא לעזות דסט"א כמ"ש בישעיהו והכלבים עזי פנים לא ידעו שבעה ובגמרא ב"ק כג סתם דלתות חתורות בפני הכלב דהיינו שאין לו תפיסה בגבול ומחיצה לתאוותיו והוא תמיד חסר עד כדי שלא שייך אצלו נתינה כמבואר בנדרים לאו כלבא אנא שרק אקבל ולא אתן.

עוד מענין העזות עיי' תורה סז אות ג – וכשפוגם בתאות אכילה, ועל ידי זה נפגם הכבוד ואין לו פנים כנ"ל, על ידי זה מתגברין עזי פנים, דהיינו שנופל הכבוד, שהוא בחינת מלכות, ואזי נוטלין כבוד העזי פנים שבדור. כי 'עזות מלכותא בלא תגא' (סנהדרין ק"ה), הינו כשאיין בחינת מלכות, בחינת השלחן שבקדושה, בשלמות כנ"ל, אזי מתגבר העזות, שהוא 'מלכותא בלא תגא', בלא פתח מלכות הנ"ל: וזה בחינת

לרוחניות שצריך לא לשבוע ולא להסתפק במה שיש לי. ולעמוד תקיף בפני המלעיגים לומדים מנמר שלא חושש מחזקים ממנו (תפ"י על אבות).

ונראה לתרץ הטעם שהכלב דוגמא לעזות דסט"א מצד היותו בעצמו בריה שפלה ביותר מצד שלא יודע שובע בגשמיות (ישעיה) עד שהוא דוגמא לבריה שרק לוקחת ולא נותנת (גמ' בנדרים כד). שזה מתכוונות הסט"א כידוע ומזה נובעת העזות שבו להיכנס בחוצפה חוץ למחיצתו (גמ' בב"ק כג). ומידה זו של הכלב שלא יודע שובע בגשמיות היא מדה פחותה מאד בחז"ל. ונראה לבאר עפ"י תורה מזו שהשבוע הוא ממדת האמת והרעב מהסתרת האמת, וכן בתורה לט הרעב הוא תאוה ומדה רעה. (מאמר בענין שפלות הכלב ראה בסוף תורה קמז)

למעשה הקו המבדיל בין עזות דקדושה לעזות דסט"א דק מאד ובקל אפשר לטעות בזה לכן התנא מיד כשמצווה להיות עז כנמר מתפלל להינצל מעזות דסט"א ולזכות לעזות דקדושה שבונה את האמונה ויראה.

אבל מצד ההגדרה, ההבדל ניכר, כי לעזות דקדושה בא ע"י שמחה, והיא לשם שמים, אלא שכשבאים למעשה אזי היצר מתלבש במצוות ומטעה.

בעניין עזות הנמר

עיינן ספר חוקי רצונך חלק א' לרבי יעקב סופר סימן א' אות ז' ובמילואים שם בסוף הספר

הרב סופר שם מוכיח שנמר וכלב עניין אחד ומלכות יון נמשלה לנמר כמבואר בדניאל ז' ו'. עיין מפרשים שם, ובויקרא רבה יג' ה' נמר זו מלכות יון.

והטעם שנמשלה יון לנמר רמזו ברמד"ל בפרוש המעריך ערך אלכסנדר דף כח. כיון שאלכסנדר מוקדון שהקים את מלכות יון היה בעצמו ממזר ממצרי, שבא על אמו ע"י כשפים כשפילפ אביו הלך למלחמה וכשחזר קרא לו אלכסנדר שפירושו החליפה–בעל כי אלכס פ' החליפה אנדרא פ' בעל. והעמיד ארבעה ממזרים שמשלו אחריו, עד שחשמונאים ניצחום, כמבואר במהר"ל באר הגולה באר שישו דף קלג. ואלכסנדר בנה את אלכסנדריא של מצרים שהיו פגומים ביותר בכשפים וזנות.

ונמר הוא ממזר מבואר ברע"ב מקורו ברשב"ץ על אבות ה' כ' כלאים של חזיר ולביאה.

ובמסכת כלה א' ב' מבואר שממזר הוא עז פנים.

על חידושו של הרשב"ץ שנמר נולד מחזיר ולביאה הקשו רבים (עיין שדי חמד ח"ג מערכת ב' כלל קטב) מגמ' בכורות דף ח דאיתא שם כל שעיבורו ושימושו שווה מולידים זה מזה ואריה עיבורו ג' שנים וחזיר ששים יום וכלב חמישים יום. וא"כ לא יכולים להוליד זה מזה. אמנם עיין בשדי חמד שמביא תשובת רב שמוכיח שרק בשגם זמן העיבור וגם דרך השימוש שונים לא מתעברת אבל אם רק אחד מהם שונה כן מתעברת. אבל הוא דוחה שמשמעות הגמ' בבכורות ח שאפילו אחד מהם שונה לא מתעברת. על כן רוצה לקיים מה שדחה הרב הנ"ל שחזיר הישוב הוא בהמה ועיבורו ששים יום אבל חזיר היצר הוא חיה, אלא שקשה לו על הסברא חזו שא"כ נמצא עיבורו של חזיר היצר ג' שנים כאריה, וכיון שהגמ' סתמא חזיר לס' יום, אין לחלק בין דישוב לדיצר.

ועי"ש שדחה הסברא שמיעוטא כן מתעברים. ולבסוף הביא מספרי שיש מין חזיר שנקרא חזיר הפיל שאפו קצר ועיבור כפיל ג' שנים. ואולי ממנו ומלביאה יצא הנמר.

אלא שעדיין קשה מהרמב"ן פ' קדושים עה"פ את חקתי תשמרו שהנולדים מין משאינו מינו גם הקרובים בטבע יכרת זרעם ולא יולידו. ואילו הנמר מוליד.

והרמ"ע מפאנו עשרה מאמרות חיקור הדין ח"ג פ"ו כתב שיש שני סוגי נמר יש מחזיר ולביאה ויש נמר מכלב ולביאה. ועיין שם פירוש יד **יהודה** – שפירש הפסוקים בדניאל – פרק ז (ו) באתר דנה חזק היות וארו אחרי כנמר ולה גפין ארבע די עוף על (גביה) גבה וארבעה ראשין לחיותא ושלטון יחייב לה: ז) באתר דנה חזק היות בחזיון ליליא וארו חזק רביעיא (ארבעא) דחזילה ואימתיני ותקפא יתירה ושנני די פרזל לה רברון אכלה ומדקה ושארר ברגילה (ברגילה) רפסה והיא משנה מן כל חיותא די קדמיה (קדמיה) וקרנין עשר לה: וביאר שהנמר הנזכר שם חיה שלישית היא מכלב ולביאה והחיה הרביעית היא גם נמר אבל מחזיר ולביאה.

ועיין רבנו בחיי ויקרא יא ד' וכשהזכיר הכתוב החזיר אף הכלב בכלל, שהרי הוא כמותו שאינו מעלה גרה אבל פרסותיו סדוקות, וכן הנביא המשילם זה לזה הוא שאמר (ישעיה סו, א) זוהב השם עורף כלב מעלה מנחה דם חזיר, עכ"ל ר' בחיי.

בביצה כה: מבורר והכלב עז שבחיות. **ובישועיה נו יא** והכלבים עזי נפש. **ובשמות רבה** מב ט' כלב חצוף הוא. **בקדושין ע.** שנמר לא מכיר בת זוגו. (ואין הכוונה להבדיל מכלב כי גם כלב לא מכיר בת זוגו)

עוד בענין הוי עז כנמר, מדוע לא ככלב?

עיון הפרשה גליון קסח פרשת שלח תשעט עמ' קמח

בספר ברוך שאמר (לבעל תורה תמימה, אבות באן) הקשה הקושיה הראשונה, שכיון שכוונת התנא היא שצריך להיות עז ברוח ובנפש למען קיום המצוות, מדוע לא נקט' עז ככלב', שהוא יותר עז ממנר. וכפי שמצאנו בפסוק (ישעיה נו, יא) 'והכלבים עזי נפש', וכן אמרו במגילת (ביצה כה, ב) שהכלב הוא העז שבחיות. ותיריך, שטבע הנמר להתנפל רק כשמתגרים בו, ואילו טבע הכלב להתנפל אף כשאין מתגרים בו. ובא התנא ללמד, שגדר העזות הנצרך כאן הוא, להיות בגדר עזות הנמר; והיינו שרק אם מתגרים בו בעבודת ה' יהיה עז פנים, אך לא יעורר מדינים עם מי שאינו בדעותיו; ולא ינהג כעזות הכלב, שמתנפל גם כשלא מתגרים כנגדו וזכן תירץ שמן ראש (דברים עמ' קלב) בשם בעל מכתב סופר, וראה מה שהרחיבו בזה.

(יְשַׁעְיָה נ"ו): "וְהַכְּלָבִים עִיז נִפְשׁ לֹא יֵדְעוּ שְׂבָעָה", הֵינּוּ עַל – יְדֵי תַּאֲוֹת אֲכִילָה, בַּחֲנִית (מִשְׁלֵי י"ג): "בִּטְשׁ רְשָׁעִים תַּחֲסֹר", וְזֹהוּ: "לֹא יֵדְעוּ שְׂבָעָה", הֵפֶךְ 'צִדִּיק אוֹכֵל לִשְׂבַּע נִפְשׁוֹ' (שָׁם), עַל – יְדֵי – זֶה מִתְגַּבְּרִים הָעִיז פָּנִים, שֶׁהֵם בַּחֲנִית כְּלָבִים עִיז נִפְשׁ, בַּחֲנִית (סוּטָה מ"ט): 'פָּנֵי הַדּוֹר כַּפְּנֵי הַכְּלָב'. וְזֶה (שָׁם בְּפֶסֶק וְהַכְּלָבִים עִיז נִפְשׁ הַצִּל) 'הֵמָּה רָעִים לֹא יֵדְעוּ הַבֵּין', שֶׁהֵם נִעְשִׂים רֹעִים וּמְנַהֲגִים אֶל הַדּוֹר. כִּי הַכְּבוֹד נָפַל אֲלֵיהֶם, וַיֵּשׁ לָהֶם כָּל הַכְּבוֹד. אֲבָל בְּשִׁמְשִׁבְרֵן תַּאֲוֹת אֲכִילָה, בְּבַחֲנִית 'צִדִּיק אוֹכֵל לִשְׂבַע נִפְשׁוֹ', עַל – יְדֵי – זֶה הוּא נִשְׂאִית פָּנִים. וְזֹא אֵין שׁוֹם פְּקִידוֹת וְיִשְׂרָאֵל לְהָעִיז פָּנִים, כִּי יִנְיָקְתָם הוּא רַק מִחֲסִתֶּרֶת פָּנִים, עַל – יְדֵי תַּאֲוֹת אֲכִילָה כֵּן"ל.

עוד ביאר בן יהוידע (שם) שהעזות של הנמר אינה חידוש, אך העזות של הכלב היא חידוש גדול. שהרי אמרו חז"ל (שבת קנה ☺) שאין עני מכלב, ואם כן מניין לו העזות, הרי נאמר (משלי יח, כג) 'תחנונים ידבר רש', ועשיר יענה עזות'. וכן העזות של ישראל היא חידוש, כיון שמצד שני הם עניים. וכן עזות התרנגול היא חידוש, משום שאינו מעופף באויר, ואינו יכול לברוח מרודפיו, ואף על פי כן הוא עז. ולכן נקטה הגמרא (ביצה שם) את שלשתם [ויש להוסיף כנ"ל, שהתנא לא נקט חידושים]

עוד תירץ בספרו בניהו (ביצה שם ד"ה שלשה) שהגמרא (שם) מדברת על אותם שהם עזים מצד טבעם ומזגם, ואילו הנמר עזותו היא מצד הפסול שלו, שהוא ממזר [ראה רע"ב ורש"י ומילי דאבות (אבות כאן) ונמצא שעזות הנמר באה לו מצד יחסו, ולא מצד עצם טבעו ומזגו, ולכן לא הוזכר בגמרא ואמנם כף נחת (אבות כאן) כתב שזהו דוחק לומר שהחשיבו רק מה שהוא בדרך הטבע

גם אני אודך (תשובות הגרי"ח אבן צירא, סי' כ"א) הקשה על תירוץו, שאם כן מה כוונת התנא 'הוי עז כנמר', וכי זוהי מעלה טובה להיות עז מצד היחוס, וכל שכן מחמת ממזרות. ותירץ, שכוונת התנא להורות לנו, שבאשר אנו רוצים לעשות מעשים טובים, וללמוד תורה ולהתפלל, צריכים אנו להשתמש בסוג של עזות שאינו מן הטבע, ולהיות עזים כנמר. והיינו שנשתמש בעזות רק כשצריך, ולא שזה יהיה הטבע שלנו חלילה, כמו הכלב.

יש שתירצו בנוסח אחר, שהמשנה נקטה נמר, שאין עזותו מצד מזגו, אלא מצד מעשהו. וכך גם האדם יעשה עצמו עז לצורך הקדושה, אף באופן שאין זה מטבע בריאתו.

עיון הפרשה קנב פרקי אבות – נמר כיון שעזותו באה על ידי קלקול, הוא עז ביותר. ולכן נקט התנא דווקא נמר, כדי לומר, שאף על פי שהדבר בא על ידי קלקול, מכל מקום 'זה לעומת זה עשה האלוקים' (קהלת ז ד) שבשביל עבודת ה' צריך להעזי מצחו כנגד המלעיגים, עד הקצה האחרון.

גם אני אודך (שם) תירץ להיפך, שבאמת הכלב עז יותר, והתנא בא לומר שלא יהיה עז ללא גבול, שזה יכול לקלקל תכונותיו, אף על פי שהוא לצורך, אלא ישתמש רק בעזות ממוצעת [וכתב תירוץ זה, ותירוצים נוספים המובאים להלן, בשם 'הצדיק הנסתר רבי יעקב עדס']

כף נחת (אבות כאן) תירץ [ולולי מסתפינא] שהלשון 'הוי עז כנמר' אינו מלשון עז פנים וכפי שפירש הרע"ב (אבות כאן) אלא לשון גבורה; שהנמר הוא בעל כח, בין מצד אביו ובין מצד אמו [עין שם]. ולכן לא החשיבו זאת בגמרא (ביצה שם) משום ששם מדובר לענין עזות פנים ממש.

יש שתירץ ובקובץ מקבציאל (גליון לב עמ' תפ"ו) שהכלב אף על פי שהוא עז מטבעו, מכל מקום אם מגדלים אותו בבית משתנה טבעו, ונעשה רך ונכנע לבעליו, מה שאין כן נמר. ולכן תפס התנא את המשל מנמר, משום שאם היה תופס את המשל מכלב, לא היו בני אדם משיגים את הנמשל.

נשמת כל חי (לגרי"מ שטרן, ערך כלב, עמ' קעד) כתב שהכלב יש לו תכונה של עזות, ואינו מפחד מכלום, ולכן יכול לשמור את בית בעליו. אך יש לו חסרון, שהוא זולל וסובא. והגנב החכם זורק לו מנת בשר הגונה, ואז אינו נובח, והגנב עושה מלאכתו ללא פחד. ולפי זה תירץ גם אני אודך (שם) שאמנם הכלב עז הוא, אך אין אנו רוצים עזות מסוג זה, שעל ידי שמשליכים לו דבר מאכל הוא מתפתה, ושוכח ממלאכתו. ולכן אמר התנא 'הוי עז כנמר', שאותו אי אפשר לפתות על ידי דבר מאכל, שפתיון זה לא יסיר ממנו את עזותו, והוא נשאר עז תמיד. ואנו צריכים ללמוד מכך מוסר, שאל לנו להתפתות מכל דבר שיסיר אותו מן הקדושה, ואף אם מנסה היצר לפתות אותו, נעמוד כנגדו בעזות.

עוד תירץ (גם אני אודך הנ"ל) בתוספת נוסף, שבאמת הכלב הוא עז, אבל גנאי הוא שיאמר התנא לבני אדם שיהיו עזים ככלב, שהרי כשחז"ל (סוטה מט:) רצו להראות את מצבו העגום של הדור האחרון, אמרו 'פני הדור כפני הכלב', ואם כן זהו גנאי להיות עז כמו כלב, שממשילים בכך את פחיתות הדור בעקבתא דמשיחא. ולכן נקט התנא סוג של חיה אחרת, שעל האדם להיות עז כמותה, והיינו הנמר.

ברוך שאמר (אבות כאן) הרגיש בתירוץ זה ודחאו, שאין לתמוה אם ימשילו הדבר לכלב, שכן מצאנו בכמה מקומות שהמשילו לכלב, כמו בסנהדרין (סח:) 'הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבתי אפילו ככלב המלקק מן הים'. והביא מקורות נוספים.

עוד תירץ גם אני אודך (שם) בשם אדם הבקי בטבעים של כלבים ונמרים, שיש הבדל גדול בין עזות הכלב לעזות הנמר, שהכלב הוא עז בכל זמן ובכל מצב, ואילו הנמר בדרך כלל נמנע מלהראות עצמו לעיני שאר בעלי החיים ומתחבא, ורק אם נצרך לדבר עושהו בעזות. וכגון כשצריך מזון, יכול לטרוף בעזות גדולה. והתנא בא לומר, שלא יקנה באופן כללי תכונת העזות, ורק בזמנים שצריך זאת לעבודת השי"ת. [וראה בעין זה לעיל (תירוץ א. של הברוך שאמר)]

הגרי"ש אלישיב (הערות, פסחים קיב. ד"ה הוי) הקשה כקושייתנו ועוד הקשה, שחז"ל (ילקוט שמעוני בא רמז קפו, ובריייתא שאחר פרק שירה) דנים מדוע הכלבים זכו לומר שירה, הרי עזי פנים הם, ומדוע לא תמזה על נמר שאומר שירה? ומזהו באמת התירוץ על כך [ויש להעיר, שבפרק שירה לא הוזכרה שירת הנמר כלל. ואולי כוונתו לזרזיר, שיש אומרים שהוא נמר, כפי שהובא בהכל ישבוח (ח"א עמ' קמ"ה)].

ותירץ [בעין הנ"ל, שיש הבדל גדול בין העזות של הכלב, לעזות הנמר, שהכלב אינו מנצל את עזותו לצורך תכלית מסוימת, אלא סתם מתנפל על בני אדם ונובח, וזוהי השחתה רעה. ועל כן לא היה צריך לזכות לומר שירה, אלמלא שהיה טעם מיוחד. ולכן גם אין לומר 'הוי עז ככלב', שחלילה להיות עז כמותו, ועל כך נאמר בהמשך המשנה 'עז פנים לגיהנום', אבל הנמר משתמש בעזותו לצורך, כשצריך לטרוף טרפו, וזוהי העזות הראויה. וממנו נלמד לעבוד את השי"ת וללמוד התורה הקדושה, שלצורך כך יש להשתמש בעזות לפי הצורך.

עד כאן בעניין העזות דקדושה שלומדים מנמר דווקא ולא מכלב